

**АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА НА
АУТОПУТУ Е75 (2011-2014)**

**ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS ALONG
THE HIGHWAY ROUTE E75 (2011-2014)**

Institute of Archaeology

**ARCHAEOLOGICAL
INVESTIGATIONS ALONG
THE HIGHWAY ROUTE E75
(2011–2014)**

Editors

Slaviša Perić and Aleksandar Bulatović

Belgrade
2016

Археолошки институт

**АРХЕОЛОШКА
ИСТРАЖИВАЊА НА
АУТОПУТУ Е75
(2011–2014)**

Уредници

Славиша Перић и Александар Булатовић

Београд
2016

Издавач

Археолошки институт, Београд

За издавача

Миомир Кораћ

Редакција

Дубравка Николић, Мирослав Вујовић,
Стефан Александров (Бугарска), Драги Митревски
(Македонија), Снежана Горјанова (Бугарска),
Аленка Томаж (Словенија), Вујадин Иванишевић
и Софија Петковић

Рецензенти

Растко Васић, Милоје Васић, Ненад Тасић,
Софија Петковић, Марија Бузов, Живко Микић †,
Дубравка Николић

Лектура

Akademija Oxford, Agent doo

Превод

Akademija Oxford, Agent doo

Илустрације

Ања Суботић

Техничка припрема

војислав филиповић

Штампа

Службени гласник

Тираж

500

Publisher

Institute of Archaeology, Belgrade

For publisher

Miomir Korać

Editorial board

Dubravka Nikolić, Miroslav Vujović,
Stefan Aleksandrov (Bulgaria), Dragi Mitrevski
(Macedonia), Snežana Gorjanova (Bulgaria),
Alenka Tomaž (Slovenia), Vujadin Ivanišević
and Sofija Petković

Peer reviewers

Rastko Vasić, Miloje Vasić, Nenad Tasić,
Sofija Petković, Marija Buzov, Živko Mikić †,
Dubravka Nikolić

Proofreading

Akademija Oxford, Agent doo

Translation

Akademija Oxford, Agent doo

Illustrations

Anja Subotić

Typesetting

vojislav filipović

Printed by

Službeni glasnik

Printed in

500

На предњој корици

Римски пут, IV век, локалитет Давидовац - Градиште
(© Археолошки институт)

На задњој корици

Коридор 10, аутопут Е75 (© Коридори Србије)

Front cover illustration

Roman road, 4th century, the site of Gradište in
Davidovac (© Institute of Archaeology, Belgrade)

Back cover illustration

Corridor 10, Highway E75 (© Koridori Srbije)

Публикација је штампана финансијским
средствима Коридори Србије д.о.о.

This publication was made possible through a
financial support of Koridori Srbije Ltd.

САДРЖАЈ / CONTENTS

С. Перић, А. Булатовић, УВОД.....	7
S. Perić, A. Bulatović, INTRODUCTION.....	7
С. Стаменковић, В. Иванишевић, Ј. Пешић РИМСКА НЕКРОПОЛА У МАЛОЈ КОПАШНИЦИ.....	17
S. Stamenković, V. Ivanišević, J. Pešić A ROMAN CEMETERY AT MALA KOPAŠNICA.....	17
В. Иванишевић, С. Стаменковић, С. Јовић РИМСКО НАСЕЉЕ И ЗАНАТСКИ ЦЕНТАР У МАЛОЈ КОПАШНИЦИ.....	47
V. Ivanišević, S. Stamenković, S. Jović A ROMAN SETTLEMENT AND WORKSHOP CENTER AT MALA KOPAŠNICA.....	47
А. Булатовић, Д. Бизјак, С. Витезовић НЕКРОПОЛА ИЗ РАНОГ БРОНЗАНОГ ДОБА НА ЛОКАЛИТЕТУ МЕАНИШТЕ У РАНУТОВЦУ КОД ВРАЊА.....	71
A. Bulatović, D. Bizjak, S. Vitezović EARLY BRONZE AGE NECROPOLIS AT THE SITE OF MEANIŠTE NEAR VRANJE.....	71
А. Булатовић, Д. Филиповић, А. Капуран НАСЕЉЕ ИЗ ГВОЗДЕНОГ ДОБА НА ЛОКАЛИТЕТУ МЕАНИШТЕ У РАНУТОВЦУ КОД ВРАЊА.....	91
A. Bulatović, D. Filipović, A. Kapuran THE IRON AGE SETTLEMENT AT THE SITE OF MEANIŠTE IN RANUTOVAC NEAR VRANJE.....	91
А. Капуран, А. Булатовић, Д. Милановић ДОЊЕ ВРАЊЕ, НАСЕЉЕ ИЗ НЕОЛИТА И КАСНЕ АНТИКЕ.....	115
A. Kapuran, A. Bulatović, D. Milanović DONJE VRANJE – A SETTLEMENT FROM THE NEOLITHIC AND THE LATE ANTIQUITY.....	115
Г. Јеремић, В. Филиповић РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА ЛОКАЛИТЕТА ГОЛО РЕБРО У СЕЛУ ДОЊИ НЕРАДОВАЦ КОД ВРАЊА.....	135
G. Jeremić, V. Filipović RESEARCH RESULTS AT THE SITE OF GOLO REBRO IN THE VILLAGE OF DONJI NERADOVAC NEAR VRANJE.....	135
Ј. Вуковић, С. Витезовић, Д. Милановић ПАВЛОВАЦ – КОВАЧКЕ ЊИВЕ – НЕОЛИТСКИ ХОРИЗОНТИ.....	167
J. Vuković, S. Vitezović, D. Milanović PAVLOVAC – KOVAČKE NJIVE – NEOLITHIC LAYERS.....	167
А. Булатовић, А. Капуран, Д. Милановић НАЛАЗИ МЕТАЛНОГ ДОБА НА ЛОКАЛИТЕТУ КОВАЧКЕ ЊИВЕ У ПАВЛОВЦУ КОД ВРАЊА.....	205
A. Bulatović, A. Kapuran, D. Milanović METAL AGE FINDS AT THE SITE OF KOVAČKE NJIVE IN PAVLOVAC NEAR VRANJE.....	205
С. Перић, О. Бајчев, Ђ. Обрадовић, И. Стојановић НЕОЛИТСКО НАСЕЉЕ ПАВЛОВАЦ – ГУМНИШТЕ: РЕЗУЛТАТИ ЗАШТИТНИХ АРХЕОЛОШКИХ ИСКОПАВАЊА 2011. ГОДИНЕ.....	221
S. Perić, O. Bajčev, Đ. Obradović, I. Stojanović THE NEOLITHIC SITE OF PAVLOVAC-GUMNIŠTE: RESULTS OF THE RESCUE EXCAVATIONS IN 2011.....	221

П. Шпехар, С. Стаменковић, Н. Миладиновић-Радмиливић ЗАШТИТНА ИСКОПАВАЊА НА ЛОКАЛИТЕТУ ДАВИДОВАЦ–ЦРКВИШТЕ.....	275
P. Špehar, S. Stamenković, N. Miladinović-Radmilović RESCUE EXCAVATIONS AT THE DAVIDOVAC–CRKVIŠTE SITE.....	275
С. Петковић ЗАШТИТНА АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА НА ЛОКАЛИТЕТУ ДАВИДОВАЦ – ГРАДИШТЕ ПРЕЛИМИНАРНИ РЕЗУЛТАТИ.....	301
S. Petković ARCHAEOLOGICAL RESCUE EXCAVATIONS AT THE SITE DAVIDOVAC – GRADIŠTE PRELIMINARY RESULTS.....	301
Н. Миладиновић-Радмиливић, С. Вуковић-Богдановић, Н. Марковић ДАВИДОВАЦ – ГРАДИШТЕ: РЕЗУЛТАТИ ПРЕЛИМИНАРНИХ БИОАРХЕОЛОШКИХ АНАЛИЗА ОСТЕОЛОШКОГ МАТЕРИЈАЛА.....	351
N. Miladinović-Radmilović, S. Vuković-Bogdanović, N. Marković DAVIDOVAC – GRADIŠTE: RESULTS OF THE PRELIMINARY BIOARCHAEOLOGICAL ANALYSES OF THE OSTEOLOGICAL MATERIAL.....	351
А. Ђуричић ЗАШТИТНА ИСКОПАВАЊА ЛОКАЛИТЕТА КАМЕЊАРКЕ У СРПСКОЈ КУЋИ.....	383
A. Đuričić RESCUE EXCAVATIONS AT THE SITE OF KAMENJARKE IN SRPSKA KUĆA.....	383
И. Вранић, М. Јанковић АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА ЛОКАЛИТЕТА ЦЕПОТИНА–ВУЧЈАК КОД БУЈАНОВЦА.....	395
I. Vranić, M. Janković ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF THE SITE CEPOTINA - VUČJAK NEAR BUJANOVAC.....	395

ЗАШТИТНА АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА НА АУТОПУТУ Е 75

Крајем августа 2011. године на траси аутопута Е75, на деоници Грабовница-Левосоје започета су најобимнија заштитна археолошка истраживања у Србији, после пројекта Ђердап 2. Истраживања 2011. и 2012. године реализована су у организацији Археолошког института у Београду и Одељења за археологију Филозофског факултета у Београду, да би од 2013. године пројекат заштитних истраживања самостално наставио Археолошки институт. Инвеститор целокупних истраживања били су Коридори Србије д.о.о.

Од 2011 до 2014. године на деоници дужине око 75 km у зони експропријације чија је ширина у просеку била око 35-40 m истражено је 35 локалитета различитог типа, хронолошке припадности и површине. У наведеном периоду укупно је истражена површина од око 3 ha. Иако су резултати целокупних истраживања били изузетно значајни и плодосни, истраживања на појединим локалитетима нису дала очекиване резултате. Наиме, на неколико мањих локалитета, на којима су приликом рекогносирања терена констатовани површински археолошки налази, приликом археолошких ископавања нису евидентирани очекивани културни, већ само геолошки слојеви. Претпоставља се да су археолошки налази на ове локације доспели, као последица деловања ерозије, са локација које су биле ван граница експропријације, односно ван зоне угрожене изградњом аутопута.

Пуна пажња и енергија стручних тимова била је усмерена на истраживање неколико локалитета за које се већ од раније знало да захтевају обимна и дуготрајна ископавања. Од праисторијских локалитета, посматрано од севера ка југу то су локалитети Меаниште у Ранутовцу, Доње Врање 1 и Доње Врање 2 у Врању и Ковачке њиве, Чукар и Гумниште у Павловцу, а од античких налазишта реч је

RESCUE ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS ALONG THE HIGHWAY E75

The largest rescue archaeological excavations conducted in Serbia since the project 'Đerdap 2' commenced at the end of August 2011 and focused on the route of E75 highway, the section between Grabovnica and Levosaje. The investigations in 2011 and 2012 were carried out by the Institute of Archaeology in Belgrade and the Department of Archaeology, Faculty of Philosophy in Belgrade. From 2013 onwards the development-led investigations were conducted solely by the Institute of Archaeology. The funding for the entire project was provided by Koridori Srbije Ltd.

Between 2011 and 2014, within about 75 km-long section of the highway in the expropriated zone that was, on average, 35-40 m wide, 35 archaeological sites of different types, size and chronological attribution were investigated. Altogether an area of about 3 ha was explored over this period. Although on the whole the investigations produced numerous and highly important results, excavations at some of the sites did not yield the expected outcomes. More precisely, at several smaller sites where the initial survey registered some surface finds the archaeological excavations did not reveal the expected cultural layers; only pedo-geological deposits were encountered here. It is thus assumed that the noted archaeological finds arrived at these locations as a result of erosion and re-distribution of the material from areas that are outside the expropriated land, that is, outside the zone endangered by the highway construction.

Special attention and energy of the teams of specialists were directed towards the investigations of certain sites for which previous knowledge suggested they would require large-scale and long-term excavations. Among the prehistoric sites, observed from the north to the south of the section, those were the following: Meanište in Ranutovac, Donje Vranje 1 and Donje Vran-

о Каменици, Пазаришту и Царском друму у Малој Копашници, као и Црквишту и Градишту у Давидовцу. Приликом истраживања коришћена је савремена методологија, а прикупљен је и велики број узорка за различите анализе, од којих је већина завршена, а резултати су делимично или у потпуности презентовани у овој публикацији.

Током ових ископавања прикупљен је изузетно велики број покретних налаза. Неки од њих су од изузетне културно-историјске и уметничке вредности и они ће значајно обогатити збирке надлежних музеја у Лесковцу и Врању, а надамо се и у најскорије време бити доступни широј јавности. У стручном и научном смислу српска археологија дошла је до изузетно вредне археолошке грађе, чије ће систематизовање и тумачење допринети успешној реконструкцији живота заједница које су у праисторији и периоду римске доминације живеле на овом значајном комуникационом правцу, који повезује централни Балкан са Повардарјем и северном Егејом.

Славиша Перић
Александар Булатовић

je 2 in Vranje, and Kovačke Njive, Čukar and Gumnište in Pavlovac. Among the sites from the Antiquity, those sites were Kamenitica, Pazarište and Carski Drum in Mala Kopašnica, as well as Crkvište and Gradište in Davidovac. In the course of the investigations, modern research methodology was applied. A number of samples were collected for a range of different analyses of which most have been completed and the results are partly or fully presented in this volume.

A very large quantity of artefacts was encountered during the excavations. Some of them are of notable culture-historical and artistic value and will significantly enrich the collections of the relevant museums in Leskovac and Vranje; our hope is that very soon they will be presented to the wider audience. From the scientific and scholarly perspectives, this project supplied Serbian archaeology with incredibly valuable materials and information. Their systematic study and interpretation will certainly contribute to the comprehensive reconstruction of life of the communities that during prehistory and the period of Roman supremacy occupied this important route of communication that connects the Central Balkans with the Vardar valley and the North Aegean.

Slaviša Perić
Aleksandar Bulatović

**АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА НА
АУТОПУТУ Е75 (2011-2014)**

**ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS ALONG
THE HIGHWAY ROUTE E75 (2011-2014)**

Бр.	Село и локалитет	Период и тип локалитета	Руководилац истраживања и институција	Година истраживања
1	Мала Копашница, Каменица	Римски период, некропола	Вујадин Иванишевић, Соња Стаменковић, Археолошки институт	2012.
2	Мала Копашница, Царски друм	Античка некропола, античко насеље	Вујадин Иванишевић, Соња Стаменковић, Археолошки институт	2014.
3	Мала Копашница, Црквиште	Без налаза	Перица Шпехар, Археолошки институт	2012.
4	Мала Копашница, Пазариште	Римски период, насеље	Вујадин Иванишевић, Перица Шпехар, Археолошки институт	2012.
5	Ораовица, Старо гробље	Без налаза	Перица Шпехар, Археолошки институт	2012.
6	Ораовица, Црквиште	Без налаза	Перица Шпехар, Археолошки институт	2012.
7	Сушевље/ Репиште, Бунавејско	Без налаза; у близини античка некропола	Гордана Јеремић, Археолошки институт	2014.
8	Сушевље/ Репиште, Росуља	Праисторија (гвоздено доба)	Војислав Филиповић, Археолошки институт	2014.
9	Дупљане, Кућиште	Праисторија (гвоздено доба) и античко насеље	Војислав Филиповић, Археолошки институт	2014.
10	Декутинце, Кућиште	Без налаза	Софија Петковић, Археолошки институт	2012.
11	Декутинце, Суви рид	Без налаза	Софија Петковић, Археолошки институт	2012.
12	Грамађе, Чифлак	Без налаза	Марко Јанковић, Филозофски факултет	2012.
13	Грамађе, Грамаде	Спорадични налази из праисторије и средњег века	Марко Јанковић, Филозофски факултет	2012.
14	Врбово, Мирча	Без налаза	Марко Јанковић, Филозофски факултет	2012.
15	Паневље, Кашин	Без налаза	Марко Јанковић, Филозофски факултет	2012.
16	Бујковац, Црквиште- Чивлак	Без налаза	Војислав Филиповић, Археолошки институт	2012.
17	Врањска Бања, Латифка	Без налаза	Војислав Филиповић, Археолошки институт	2012.
18	Ранутовац, Меаниште	Праисторија, насеље и некропола	Александар Булатовић, Археолошки институт	2012.
19	Ранутовац, Два брата	Праисторија, насеље	Војислав Филиповић, Археолошки институт	2012.
20	Врање, Доње Врање 1	Праисторија, насеље; Римски период, периферија насеља	Александар Капуран, Археолошки институт	2013.

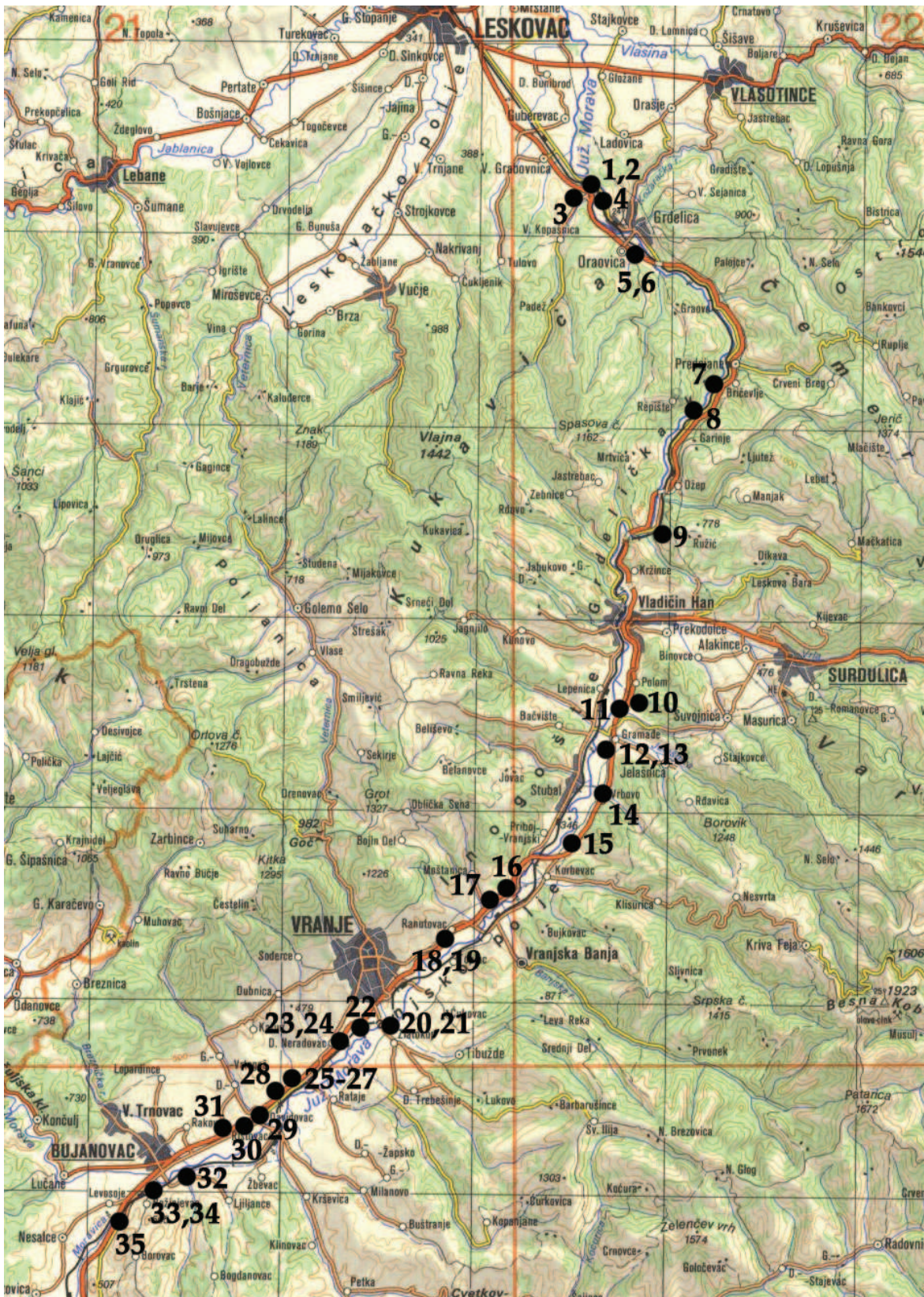
21	Врање, Доње Врање 2	Праисторија, насеље; Римски период, периферија насеља	Александар Капуран, Археолошки институт	2013.
22	Рибинце, Селиште	Без налаза	Војислав Филиповић, Археолошки институт	2012.
23	Доњи Нерадовац, Голо ребро	Римски период, периферија насеља	Војислав Филиповић, Археолошки институт	2011.
24	Доњи Нерадовац, Селиште	Без налаза	Војислав Филиповић, Археолошки институт	2011.
25	Павловац, Ковачке њиве	Праисторија, насеље; Средњи век, насеље	Јасна Вуковић, Филозофски факултет, Александар Булатовић, Археолошки институт	2011.
26	Павловац, Чукар	Праисторија, насеље	Славиша Перић, Археолошки институт; Милош Јевтић, Јасна Вуковић, Филозофски факултет	2011.
27	Павловац, Гумниште	Праисторија, насеље	Славиша Перић, Археолошки институт	2011.
28	Павловац, Суви до	Без налаза	Душко Шљивар, Филозофски факултет	2011.
29	Давидовац, Црквиште	Праисторија, насеље; Римски период, некропола	Вујадин Иванишевић, Перица Шпехар, Археолошки институт	2011.
30	Давидовац, Градиште	Праисторија, насеље; Римски период, насеље и некропола	Софија Петковић, Археолошки институт	2011.
31	Српска Кућа, Камењарке	Праисторија, насеље; Римски период, насеље	Стеван Ђуричић, Филозофски факултет	2011.
32	Бујановац, Грштица	Без налаза	Војислав Филиповић, Археолошки институт	2012.
33	Божињевац, Височица	Без налаза	Војислав Филиповић, Археолошки институт	2012.
34	Божињевац, Плоче	Без налаза	Војислав Филиповић, Археолошки институт	2012.
35	Левосоје, Цепотине- Вучјак	Праисторија, периферија насеља	Марко Јанковић, Филозофски факултет	2012.

No.	Village and site name	Chronology and type of the site	Excavation director(s) and institution	Excavated
1	Mala Kopašnica, Kamenitica	Roman period, necropolis	Vujadin Ivanišević, Sonja Stamenković, Institute of Archaeology	2012
2	Mala Kopašnica, Carski drum	Roman period, settlement and necropolis	Vujadin Ivanišević, Sonja Stamenković, Institute of Archaeology	2014
3	Mala Kopašnica, Crkvište	No archaeological remains	Perica Špehar, Institute of Archaeology	2012
4	Mala Kopašnica, Pazarište	Roman period, settlement	Vujadin Ivanišević, Perica Špehar, Institute of Archaeology	2012
5	Oraovica, Staro groblje	No archaeological remains	Perica Špehar, Institute of Archaeology	2012
6	Oraovica, Crkvište	No archaeological remains	Perica Špehar, Institute of Archaeology	2012
7	Suševlje/ Repište, Bunavejsko	No archaeological remains, in the vicinity of Roman necropolis	Gordana Jeremić, Institute of Archaeology	2014
8	Suševlje/ Repište, Rosulja	Prehistory (Early Iron Age)	Vojislav Filipović, Institute of Archaeology	2014
9	Dupljane, Kućište	Prehistory (Early Iron Age); Roman period, settlement	Vojislav Filipović, Institute of Archaeology	2014
10	Dekutince, Kućište	No archaeological remains	Sofija Petković, Institute of Archaeology	2012
11	Dekutince, Suvi rid	No archaeological remains	Sofija Petković, Institute of Archaeology	2012
12	Gramade, Čiflak	No archaeological remains.	Marko Janković, Faculty of Philosophy	2012
13	Gramade, Gramade	Chance finds from prehistory and medieval period	Marko Janković, Faculty of Philosophy	2012
14	Vrbovo, Mirča	No archaeological remains	Marko Janković, Faculty of Philosophy	2012
15	Panevlje, Kašin	No archaeological remains	Marko Janković, Faculty of Philosophy	2012
16	Bujkovac, Crkvište-Čivlak	No archaeological remains	Vojislav Filipović, Institute of Archaeology	2012
17	Vranjska Banja, Latifka	No archaeological remains	Vojislav Filipović, Institute of Archaeology	2012
18	Ranutovac, Meanište	Prehistory, settlement and necropolis	Aleksandar Bulatović, Institute of Archaeology	2012
19	Ranutovac, Dva brata	Prehistory, settlement	Vojislav Filipović, Institute of Archaeology	2012
20	Vranje, Donje Vranje 1	Prehistory, settlement; Roman period, settlement periphery	Aleksandar Kapuran, Institute of Archaeology	2013

21	Vranje, Donje Vranje 2	Prehistory, settlement; Roman period, settlement periphery	Aleksandar Kapuran, Institute of Archaeology	2013
22	Ribince, Selište	No archaeological remains	Vojislav Filipović, Institute of Archaeology	2012
23	Donji Neradovac, Golo rebro	Roman period, settlement periphery	Vojislav Filipović, Institute of Archaeology	2011
24	Donji Neradovac, Selište	No archaeological remains	Vojislav Filipović, Institute of Archaeology	2011
25	Pavlovac, Kovačke njive	Prehistory, settlement; medieval period, settlement	Jasna Vuković, Faculty of Philosophy; Aleksandar Bulatović, Institute of Archaeology	2011
26	Pavlovac, Čukar	Prehistory, settlement	Slaviša Perić, Institute of Archaeology; Miloš Jevtić, Jasna Vuković, Faculty of Philosophy	2011
27	Pavlovac, Gumnište	Prehistory, settlement	Slaviša Perić, Institute of Archaeology	2011
28	Pavlovac, Suvi do	No archaeological remains	Duško Šljivar, Faculty of Philosophy	2011
29	Davidovac, Crkvište	Prehistory, settlement; Roman period, necropolis	Vujadin Ivanišević, Perica Špehar, Institute of Archaeology	2011
30	Davidovac, Gradište	Prehistory, settlement; Roman period, settlement and necropolis	Sofija Petković, Institute of Archaeology	2011
31	Srpska Kuća, Kamenjarke	Prehistory, settlement; Roman period, settlement	Stevan Đuričić, Faculty of Philosophy	2011
32	Bujanovac, Grštica	No archaeological remains	Vojislav Filipović, Institute of Archaeology	2012
33	Božinjevac, Visočica	No archaeological remains	Vojislav Filipović, Institute of Archaeology	2012
34	Božinjevac, Ploče	No archaeological remains	Vojislav Filipović, Institute of Archaeology	2012
35	Levosoje, Cepotine-Vučjak	Prehistory, settlement periphery	Marko Janković, Faculty of Philosophy	2012

1. Мала Копашница, Каменица; 2. Мала Копашница, Царски друм; 3. Мала Копашница, Црквиште; 4. Мала Копашница, Пазариште; 5. Ораовица, Старо гробље; 6. Ораовица, Црквиште; 7. Сушевље/Репиште, Бунавејско; 8. Сушевље/Репиште, Росуља; 9. Дупљане, Кућиште; 10. Декутинце, Кућиште; 11. Декутинце, Суви рид; 12. Грамађе, Чифлак; 13. Грамађе, Грамаде; 14. Врбово, Мирча; 15. Паневље, Кашин; 16. Бујковац, Црквиште-Чивлак; 17. Врањска Бања, Латифка; 18. Ранутовац, Меаниште; 19. Ранутовац, Два брата; 20. Врање, Доње Врање 1; 21. Врање, Доње Врање 2; 22. Рибинце, Селиште; 23. Доњи Нерадовац, Голо ребро; 24. Доњи Нерадовац, Селиште; 25. Павловац, Ковачке њиве; 26. Павловац, Чукар; 27. Павловац, Гумниште; 28. Павловац, Суви до; 29. Давидовац, Црквиште; 30. Давидовац, Градиште; 31. Српска Кућа, Камењарке; 32. Бујановац, Грштица; 33. Божињевац, Височица; 34. Божињевац, Плоче и 35. Левосоје, Цепотине-Вучјак.

1. Mala Kopašnica, Kamenitica; 2. Mala Kopašnica, Carski drum; 3. Mala Kopašnica, Crkvište; 4. Mala Kopašnica, Pazarište; 5. Oraovica, Staro groblje; 6. Oraovica, Crkvište; 7. Suševlje/Repište, Bunavejsko; 8. Suševlje/Repište, Rosulja; 9. Dupljane, Kućište; 10. Dekutince, Kućište; 11. Dekutince, Suvi rid; 12. Gramađe, Čiflak; 13. Gramađe, Gramade; 14. Vrbovo, Mirča; 15. Panevlje, Kašin; 16. Bujkovac, Crkvište-Čivlak; 17. Vranjska Banja, Latifka; 18. Ranutovac, Meanište; 19. Ranutovac, Dva brata; 20. Vranje, Donje Vranje 1; 21. Vranje, Donje Vranje 2; 22. Ribince, Selište; 23. Donji Neradovac, Golo rebro; 24. Donji Neradovac, Selište; 25. Pavlovac, Kovačke njive; 26. Pavlovac, Čukar; 27. Pavlovac, Gumnište; 28. Pavlovac, Suvi do; 29. Davidovac, Crkvište; 30. Davidovac, Gradište; 31. Srpska Kuća, Kamenjarke; 32. Bujanovac, Grštica; 33. Božinjovac, Visočica; 34. Božinjovac, Ploče and 35. Levosoje, Cepotine-Vučjak.

Карта аутопута Е75 са убележеним истраживаним локалитетима из табеле.

Map of the E75 route showing excavated sites listed in the table.

Александар Булатовић
Драгана Филиповић
Александар Капуран

Aleksandar Bulatović
Dragana Filipović
Aleksandar Kapuran

НАСЕЉЕ ИЗ ГВОЗДЕНОГ ДОБА НА ЛОКАЛИТЕТУ МЕАНИШТЕ У РАНУТОВЦУ КОД ВРАЊА

THE IRON AGE SETTLEMENT AT THE SITE OF MEANIŠTE IN RANUTOVAC NEAR VRANJE

Анстракт: На локалитету Меаниште у Ранутовцу, у зони експропријације истражени су остаци насеља из раног, односно старијег гвозденог доба. Од затворених целина евидентиране су земунце и јаме различитих намена. Живот у насељу одвијао се између XI/X и IV века пре н.е. а није сигурно да ли је у овом периоду постојао хијатус или је насељавање текло континуирано. Док су у старијем периоду (рано гвоздено доба) на аутохтону културу утицале и културе са севера и с југа, у млађем периоду (VII–IV век пре н.е.) примећује се интензиван утицај са југа, који је крајем овог периода довео до хеленизације аутохтоне материјалне културе.

Abstract: Remains of the settlements from the early and the late phase of the Early Iron Age were investigated at the site of Meanište in Ranutovac, within the zone of land expropriation. Securely defined contexts in the form of pit-houses and pits constructed for various purposes were registered. The occupation of the site lasted between the 11th/10th and the 4th century BC but it is uncertain whether there was a hiatus in it, or if the settlement was in continuous use over this period. Whilst the cultures from the north and the south influenced this autochthonous culture in its early phase (the Early Iron Age), a strong influence from the south in its later phase (7th-4th century BC) was noticed which, towards the end of this period, led to the Hellenisation of the indigenous material culture.

Кључне речи: рано гвоздено доба, старије гвоздено доба, хеленизам, земунце, ритуалне јаме, насеље.

Keywords: Early Iron Age, Hallstatt, Hellenism, pit-houses, ritual pits, settlement.

О положају и геоморфолошким одликама терена на којем се налази локалитет Меаниште у Ранутовцу већ је било речи у овом зборнику, у тексту о некрополи са спаљеним покојницима из раног бронзаног доба. Осим некрополе, на локалитету Меаниште констатовани су остаци насеља из две фазе гвозденог доба о чему ће бити речи у овом раду.

Локалитет је регистрован 2000. године, када је мештанин Саша Стошић-Ташуљ, чија је кућа удаљена око 30 m северозападно од централног дела угрожене зоне локалитета, копајући темеље за кућу открио култур-

The geographic and geomorphological characteristics of the area of the site of Meanište in Ranutovac are, in this volume, discussed in the chapter describing the necropolis with cremations from the Early Bronze Age. Apart from the necropolis, the remains of settlements from two phases of the Iron Age were registered and they will be discussed in this chapter.

The site was detected in 2000 when Mr Saša Stošić-Tašul, whose house in the nearby village is situated approximately 30 m north-west of the central part of the site's endangered zone, was digging foundations for the house and discovered

ни слој из гвозденог доба, с великим бројем фрагмената керамике и комадима лепа.¹ Две године касније, приликом систематског рекогносцирања локалитета угрожених изградњом ауто-пута Е75, на потесу око 200 м северно од куће Стошића, мештанин С. Тасић је приликом ископа земље, на дубини око 1,5 м наишао на горели кућни леп и фрагменте керамике из истог периода.² Ови подаци указивали су на то да се насеље простирало на већем делу падине која се спушта према Јужној Морави, а да део локалитета који је угрожен изградњом ауто-пута, вероватно, представља југоисточну периферију насеља.

Приликом заштитних археолошких истраживања, која је у периоду од априла до јула 2012. године обавила екипа Археолошког института из Београда, осим остатака насеља из гвозденог доба евидентирана је и истражена некропола из раног бронзаног доба.³

СТРАТИГРАФИЈА ЛОКАЛИТЕТА

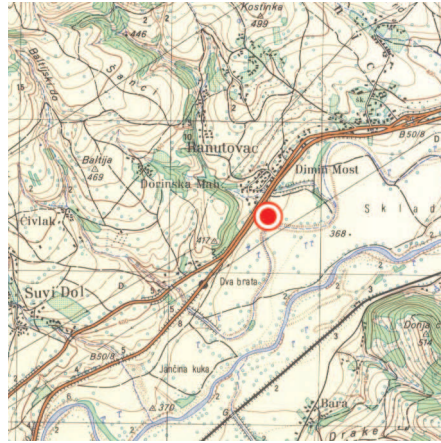
Са више сонди мањих димензија испитане су крајње југозападна и североисточна периферија локалитета (сл. 1), у којима том приликом нису констатовани остаци насеља, као ни културни слој. Размак између крајње југозападне (сонда 4) и крајње североисточне истражене површине (сонда 5) износи око 200 м. Остаци насеља уочени су само у централном делу истраживане зоне (сонде 1, 2,

a cultural layer from the Iron Age containing numerous pottery shards and fragments of rubble.¹ Two years later, during the systematic survey of the sites endangered by the construction of new route of highway E75, in the area approximately 200 m to the north of Mr. Stošić's house another local resident, Mr S. Tasić, was extracting soil and, at about 1.5 m of depth, encountered burnt house rubble and fragments of pottery from the same period.² These findings indicated that the settlement extended over a large area of the slope that descends towards the Južna Morava river, and that the part of the site that came under threat by the highway construction probably represented its south-east periphery.

In addition to the remains of the settlements from the Iron Age, as part of the rescue archaeological excavations carried out in the period April-July 2012, the team from the Institute of Archaeology in Belgrade also recorded and investigated a necropolis from the Early Bronze Age.³

THE SITE'S STRATIGRAPHY

The far south-west and north-east peripheries of the site were explored by excavating several small test trenches (Fig. 1); however, traces of the settlement or a cultural layer were not registered. The distance between the investigated section in the far south-west (trench 4) and that in the far north-east of the area (trench 5) is about 200 m. The remains of the settlement were observed only in the central part of the investi-

¹ Булатовић 2007, 112–116. Користимо прилику да захвалимо Саши Стошићу-Ташулу на свесредној помоћи коју нам је пружио током заштитних ископавања 2012. године.

² Булатовић 2007, 113.

³ Опширније о некрополи видети текст у овом зборнику.

¹ Булатовић, 2007, 112-116. We would use this opportunity to thank Mr Saša Stošić-Tašul for the generous help he provided during the excavations in 2012.

² Булатовић 2007, 113.

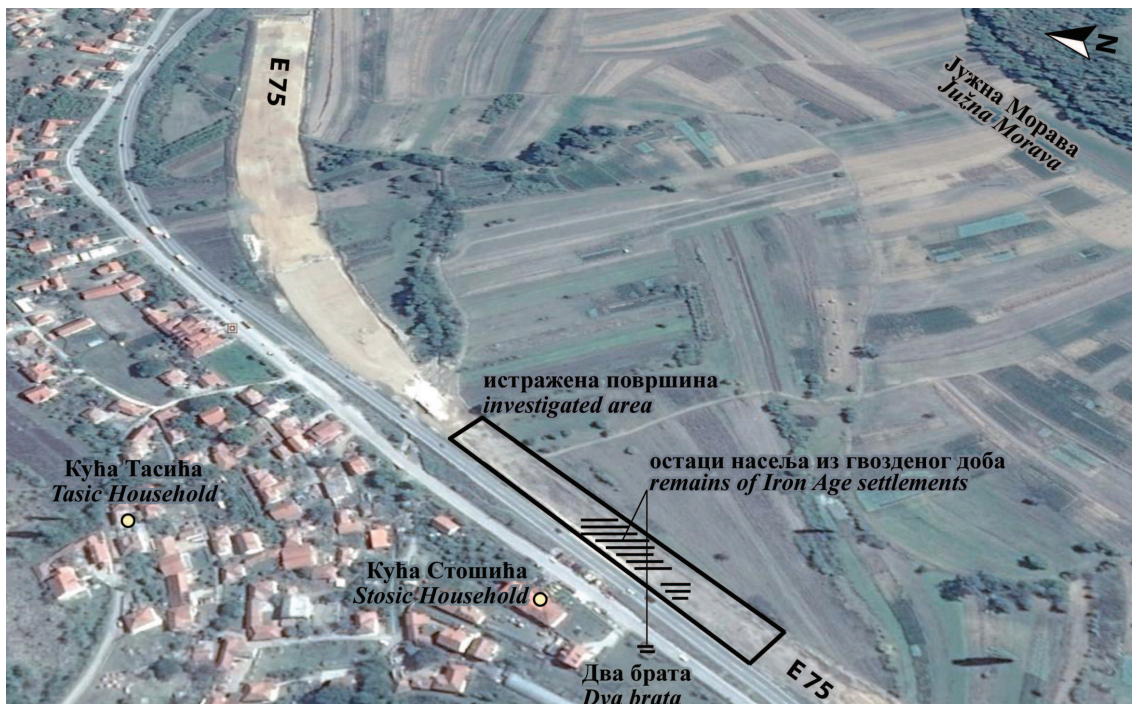
³ For more information on the necropolis, please see the relevant chapter in this volume.

6, 8, 10, 11 и 13), док је културни слој из гвозденог доба констатован и у сонди 3 (сл. 2), као и северно од магистралног пута, на потесу Два брата, где је у пробној сонди мањих димензија откривена јама из млађе фазе старијег гвозденог доба (сл. 1).

У већем броју сонди у централном делу локалитета уочена је једноставна вертикална стратиграфија – испод слоја орања дебљине око 0,2 m, налазио се културни

gated zone (test trenches 1, 2, 6, 8, 10, 11 and 13), whilst the Iron Age cultural layer was detected in test trench 3 (Fig. 2) and to the north of the highway, in the area known as “Dva brata”, where a pit from the later phase of the Early Iron Age was discovered in a small test trench (Fig. 1).

A simple vertical stratigraphy was observed in the majority of test trenches in the central part of the site – under the layer of plough-

Сл. 1 - Панорама локалитета и дела трасе аутопута E75 у селу Ранутовцу, са запада.

Fig. 1 - The panorama of the site and part of the route of highway E75 in the village of Ranutovac, view from the west.

слој мрке боје, чија је дебљина варирала од 0,3 до 0,6 m. Испод тог слоја настављала се жута или зелена глиновита стерилна земља. У појединим сондама (2, 3, 8 и 10, као и на потесу Два брата) између слоја мрке земље и здравице налазио се слој мркожуте земље, дебљине 0,3-1 m.

У слоју мркожуте земље откривени су остаци старијег насеља из гвозденог доба, с неколико укопаних објеката (јама) различите намене, док је слој мрке земље припадао млађем насељу из гвозденог доба.

Најиндикативнији пример ове стратиграфије забележен је у сонди 2, у којој је

soil of about 0.2 m thickness, the cultural layer of brown colour was uncovered with the thickness ranging from 0.3 to 0.6 m. Immediately underneath this layer, yellow or green clayey virgin soil was registered. In some of the test trenches (2, 3, 8, 10, and the “Dva brata” area), between the layer of brown soil and the virgin soil, a layer of dark yellow soil was present, 0.3-1 m thick.

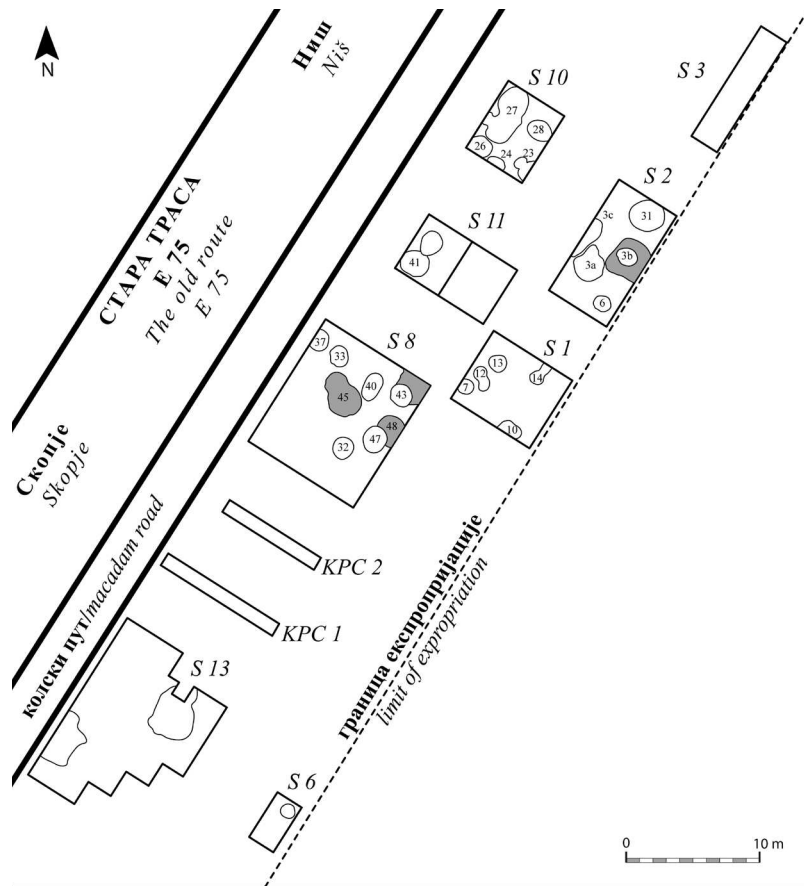
The dark yellow soil layer contained remains of an earlier settlement from the Iron Age, with several dug-out features (pits) used for different purposes, whilst the layer of brown soil comprised traces of the later settlement from the Iron Age. The best example of this stratigraphy

млађа јама, која је била укопана из слоја мрке земље девастирала старију земуницу, укопану са нивоа мркожуте земље (сл. 5).

Старије насеље на локалитету представљају остаци земунице у сонди 2, затим неколико јама укопаних из слоја мркожуте земље (сл. 2), као и културни слој мркожуте земље. Земуница из старијег хоризонта била је неправилно кружног облика, укопана до 0,8 m у здравцу, а димензије истраженог дела земунице износиле су 4 x 3,5 m (улазила је у источни профил, који је ван зоне експропријације). Најплићи (0,4 m) и најужи (0,6 m) био је западни део земунице, који је, вероватно, представљао улаз. Уз контуре земунице, са спољне и унутрашње стране, као и унутар ње евидентирани су бројне кружне јама за стубове, пречника 0,05-0,18 m, просечне дубине око 0,1 m. У земуници је, осим великог броја фрагмената керамике констатован зидни и подни леп, затим гараж, животињске кости, делови угљенисаног дрвета, као и део пирамидалног тега од печене земље, затим полулоптасти предмет од обрађеног камена, керамички жетон и уски камени брус са кружном перфорацијом на врху.

Осим земунице, налази из старијег периода гвозденог доба откривени су и унутар неколико укопа. На дну већег укопа у облику осмице (објекат 45), дужине око 3,2 и пречника око 2 m, дубине око 1 m откривена је запечена земља и јама за дрвене стубове

was recorded in test trench 2 where a later pit, dug from the level of brown soil, destroyed an earlier pit-house which was dug from the level of dark yellow soil (Fig. 5).

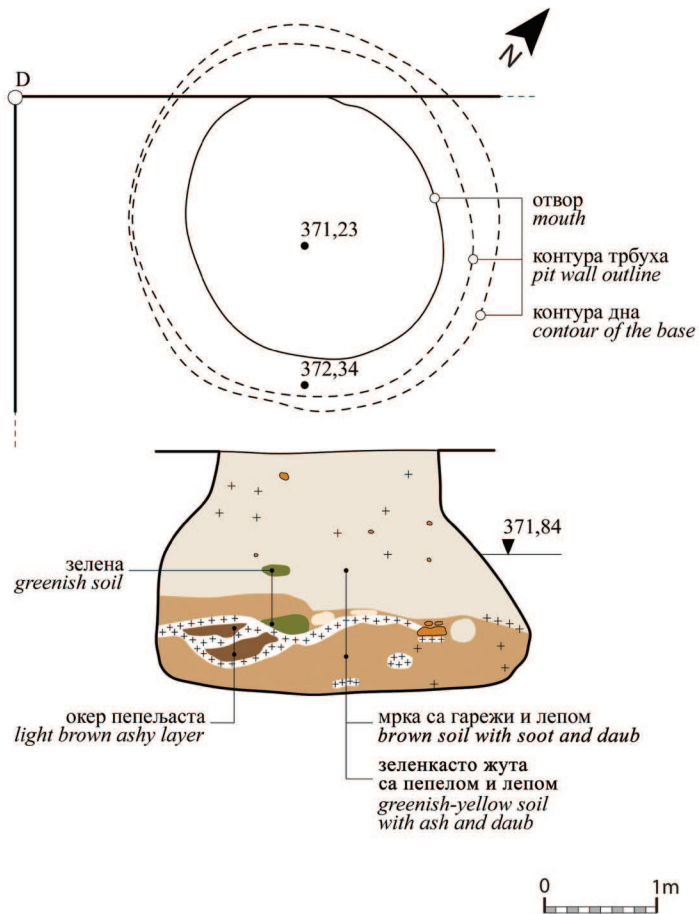
S 10	сонда 10 (trench 10)
28	објекат 28 (feature 28)
●	Објекти старије фазе гвозденог доба
Features of earlier phase of the Iron Age
○	Објекти млађе фазе гвозденог доба
Features of later phase of the Iron Age

Сл. 2 - Ситуациони план са истраженим сондама.

Fig. 2 – The plan showing location of the excavated trenches.

The earlier settlement is represented by the remains of the mentioned pit-house in test trench 2, as well as by several pits dug from the level of dark yellow soil (Fig. 2) and the cultural layer made of dark yellow soil itself. The pit-house from the earlier horizon had a sub-circu-

(земуница?). Горњи део јаме био је испуњен каменом, вероватно са некрополе из раног бронзаног доба, који је ту доспео обрадом земље или другим земљаним радовима. У укопу су нађени бројни фрагменти керамике, као и коштана алатка и преклад од печене земље.

Сл. 3 - Основа и пресек објекта 7 у сонди 1.

Fig 3 – The ground plan and the cross-section of feature 7 in trench 1.

Старијем периоду гвозденог доба припадају и укопи оштећени накнадним укопима током млађе фазе старијег гвозденог доба. Најбољи пример представља јама кружне основе пречника око 1,5 m, дубине 1,1 m, полукружног вертикалног пресека (објекат 48), као и укоп (објекат 43), који је залазио у профиле сонде, те га није било могуће у

lar shape and was dug into the virgin soil up to the depth of 0.8 m; the dimensions of the investigated part of the pit are 4x3.5 m (the feature extended into the eastern section of the trench, which lies outside the expropriation zone). The western part of the pit was the shallowest (0.4 m) and the narrowest (0.6 m) relative to the rest of it, and probably represented the entrance. Along the walls of the pit, inside and outside the feature, numerous circular post holes were registered with the diameter of 0.05-0.18 m and the average depth of about 0.1 m. In addition to the large number of pottery shards, the pit fill contained wall and floor rubble (daub fragments), soot, animal bones, charred wood, as well as a fragment of a pyramid-shaped weight made of baked earth, a hemispherical object made of worked stone, a ceramic token, and a narrow whetstone with a circular perforation at the top.

Besides the pit-house, finds from the early phase of the Iron Age were discovered within few other subterranean features. At the bottom of a large, 8-shaped pit (feature 45) with the approximate length of 3.2 m, the diameter of about 2 m and the depth of ca. 1 m, scorched earth and holes for wooden posts were encountered (a possible pit-house?). The upper part of the pit was filled with stone, probably deriving from the adjacent Early Bronze Age necropolis and accumulated here through modern agricultural and other soil works. Numerous fragments of pottery, a bone tool and a weight made of baked earth were found in the pit fill.

The dugouts damaged by digging activity in the later phase of the Iron Age also belong to the early phase of the Iron Age. The best examples of these are a circular pit with the diameter

потпуности истражити.⁴ У објекту 48 нађени су фрагменти керамике, мали број животињских костију и лепа са отисцима талпи, камење и фрагментовани тег од печене земље.

Више затворених целина припада млађем периоду старијег гвозденог доба.⁵ Углавном се ради о укупима различитих димензија и облика, од којих један представља земуницу (објекат 27). Реч је о објекту у облику осмице, дужине око 4,2 m, ширине до 2,2 m, дубине 0,8-1,4 m, с улазом са северозападне стране ширине 0,6 m. Око земунице су констатоване јаме за стубове, а на североисточној страни констатован је земљани полукружни банак дужине око 2 m и ширине око 1 m, на око 0,8 m релативне дубине од нивоа с којег је укопан. Непосредно уз земуницу налазила се ритуална јама

(објекат 26) из приближно истог периода, у којој су се налазили одабрани делови скелета одређених врста животиња.⁶

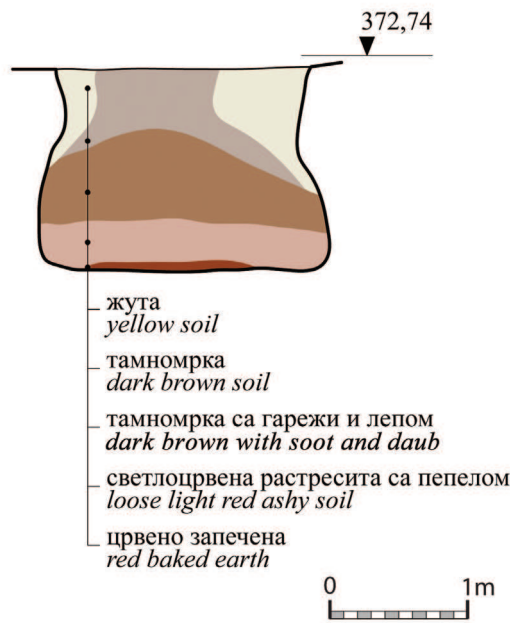
Остали укопи из тог периода већином имају кружну или овалну основу, и врећасти, цилиндрични или конични вертикални пресек. Пречници наведених објеката се крећу у распону од 1 до 1,9 m, а дубине од 0,25 до 1,8 m. Различитог су садржаја, па се претпоставља да су им се и намене разликовале. Неке од њих би се могле сврстати у тзв. ритуалне јаме,

of about 1.5 m, 1.1 m deep and with a semi-circular cross-section (feature 48), as well as a pit (feature 43) that extended into the profile of the trench and could thus not be fully investigated.⁴ Fragments of pottery, small amount of animal bones, fragments of daub bearing impressions of wooden planks, stone and a fragmented weight made of baked earth were found in feature 48.

Several of the detected sealed contexts belong to the later phase of the Early Iron Age.⁵ These are mostly dugouts of different sizes and shapes, one of which represents a pit-house (feature 27). This is an 8-shaped feature about 4.2 m long, up to 2.2 m wide and 0.8-1.4 m deep, with a 0.6 m-wide entrance located in its north-west part. The edge of the pit is lined with post holes; in the north-east part of the feature a semi-circular earthen bench, about 2 m long and ca. 1 m wide, was detected at around 0.8 m depth

relative to the level from which the pit was dug. Adjacent to this feature was a ritual pit (feature 26) dating approximately from the same period and containing certain skeletal elements of a specific selection of animals.⁶

Other pits from this period mostly have a circular or oval base and are pear-like, cylindrical or conical in the vertical cross-section. The diameters of these features range between 1 m and 1.9 m, and their depth is between 0.25 m and 1.8 m. Their content (fill) is highly diverse

Сл. 4 - Пресек објекта 47 у сонди 8
Fig. 4 – The cross-section of feature 47 in trench 8.

⁴ На профилу се налазило велико дрво, па би радови били готово немогући због великог корења које је уништило културне слојеве.

⁵ Bulatović, A. et al. 2014, 41–43.

⁶ Булатовић, Булатовић 2013, 100–101.

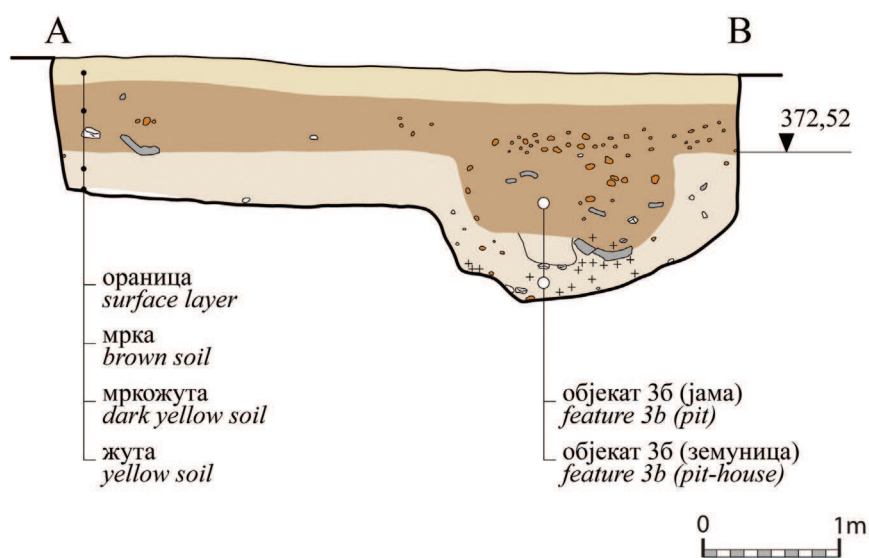
⁴ Also, a large tree grows on the edge of the trench and its roots damaged the cultural layers, thus it was impossible to conduct excavations in this area.

⁵ Bulatović, A. et al. 2014, 41–43.

⁶ Булатовић, Булатовић 2013, 100–101.

а готово све остале су, чини се, секундарно служиле као отпадне јаме, док су примарне функције неизвесне.⁷ На дну једног укопа налазио се дебео слој запечене земље, док су поједини укопи слојевито попуњавани (сл. 3 и 4). Већи број укопа имао је сужен отвор, а у једном је откривен цео скелет коња (сл. 6). У готово свим укупима констатовани су фрагменти керамике, животињске кости и леп, док

and so it is assumed that their purpose varied. Some of them could be classified as the so-called ritual pits; nearly all of the other features seem to have had a secondary function as waste pits, whilst their primary functions remain uncertain.⁷ At the bottom of one of the pits there was a thick layer of burnt soil, whilst in some of the pits the fill was stratified (Fig. 3 and 4). A large number of dugouts had a narrow opening, and in one of

Сл. 5 - Северни профил сонде 3, са пресеком објекта 3

Fig. 5 – The north profile of trench 3, and the cross-section of feature 3.

се остатак садржаја разликовао. У укопу који је оштетио земуницу из старије фазе старијег гвозденог доба (објекат 3б) евидентирана је цела амфора већих димензија (сл. 5, Т. IV/41).⁸

АНАЛИЗА ПОКРЕТНИХ НАЛАЗА

Од покретних налаза најбројнија је керамика. Стилско-типолошке одлике керамике из културног слоја мржжуте земље и објеката који припадају ранијој фази гвозденог доба не разликују се много од налаза из млађе фазе. За обе фазе карактеристично је

them a complete horse skeleton was discovered (Fig. 6). Fragments of pottery, animal bones and daub were found in almost all of the features, whereas other components of their content varied. For instance, a large, entirely preserved amphora was encountered in a pit that cut through a dugout from the early phase of the Early Iron Age (feature 3b) (Fig. 5, Pl. IV/41).⁸

ANALYSIS OF THE ARTEFACTS

Pottery represents the most ubiquitous find. The stylistic and typological characteris-

⁷ Булатовић 2015.

⁸ Анализа земље из посуде, коју је обавила Д. Филиповић, показала је да се у посуди од биљака налазило само неколико семена проса и јечма, тако да функција посуде није позната.

⁷ Булатовић 2015.

⁸ Archaeobotanical analysis of the soil from this vessel showed presence of a few grains of barley and common millet, but the potential function of the amphora remains unknown.

присуство канелованих орнамената, нарочито здела с канелованим увученим ободима, као и низова утиснутих орнамената.

Најдоминантнију форму старије керамике представљају зделе увученог обода (Т. I/1–3), који је често канелован или фасетиран, затим пехари благе S профилације, с пластичним вертикалним ребрима на трбуху од којих полазе косе канелуре (Т. I/5, 8), као и амфоре украшене сличним орнаментима (Т. I/9, 10), а нешто ређи су пехари с коленасто профилисаним дршкама лепезасто проширеног врха (Т. I/4). Из слоја мркожуте земље потиче фрагмент типичног тзв. брњичког обода, косо профилисаног с прстенастим ојачањем на унутрашњој ивици (Т. I/6), који је на овим просторима уобичајен у позном бронзаном добу. Карактеристичан је и орнамент на керамици из објекта 26, који, вероватно, потиче из слоја мркожуте земље у коју је објекат укопан.⁹ Реч је о жигосаним концентричним круговима спојеним тангентом (Т. I/7), а у истој целини нађена је коленасто профилисана дршка украшена низовима правоугаоних отисака и жлебовима (Т. I/11). Од неуобичајених орнамената карактеристично је бордо мат сликање на дршци светло црвене боје, у виду вертикалних и хоризонталних линија (Т. I/12). Овај орнамент и керамичка форма карактеристични су за позно бронзано и рано гвоздено доба у Македонији.¹⁰ Такву керамику Д. Митревски назива керамиком типа Уланци и хронолошки је опредељује у позно бронзано доба.¹¹ Слично украшена керамика откривена је у Лучанима код Бујановца и у околини Куманова.¹² Иначе, велики број форми ранијег хоризонтално гвозденог доба из Ранутовца констатован је и у поменутом насељу у Лучанима. Осим мат сликане керамике, и тамо се јављају зде-

tics of pottery recovered from the dark yellow cultural layer and the features belonging to the early phase of the Iron Age do not differ much from those of the pottery of the later phase. Both phases are characterized by the presence of channelled pottery, especially bowls with channelled inverted rims and rows of impressed ornaments.

The most dominant form of the earlier pottery is a bowl with inverted rim that is often channelled or faceted (Pl. I/1-3), followed by beakers of a broad S-profile form and with modelled vertical ribs on the body from which extend oblique channels (Pl. I/5, 8), as well as amphorae decorated in a similar way (Pl. I/9, 10), whereas beakers with knee-shaped handles with fan-like top are somewhat less common (Pl. I/4). From the dark yellow soil layer derives a fragment of a typical, so-called Brnjica-type rim, slanted and with ring-like reinforcement along the interior edge (Pl. I/6), characteristic of this area during the Late Bronze Age. An ornament on the pottery from feature 26 is also distinctive, and it probably originates from the layer of dark yellow soil into which the feature was dug.⁹ It is characterized by stamped concentric circles connected with tangent (Pl. I/7), whilst a knee-shaped handle decorated with rows of rectangular imprints and grooves (Pl. I/11) was found in the same feature. Other unusual ornaments include matte painting of vertical and horizontal lines of maroon colour on a bright red coloured handle (Pl. I/12). This ornament and the ceramic form are typical for the Late Bronze and the Early Iron Age in Macedonia.¹⁰ D. Mitrevski refers to such pottery as the Ulanci ceramic type and attributes it chronologically to the Late Bronze Age.¹¹ Similarly decorated pottery was discovered in Lučane near Bujanovac and around Kumanovo.¹² Interestingly, a number of pottery

⁹ Наиме, такви орнаменти до сад нису забележени у периоду VI/V века пре н.е. у који је објекат датован методом C₁₄.

¹⁰ Некропола у Манастиру (Јовчевска 2008, XXIX/7); у Стобима, Прилепу, Уланцима (Mitrevski 2003, Т. VI/photo 2, 4; Митревски 1997, 317) и др.

¹¹ Mitrevski 2002, 50.

¹² Булатовић 2007, Т. LVII/3; Станковски 2008, Т. I/9.

⁹ Namely, this ornament was not recorded for the period 6th-5th century BC to which the feature was dated using the C¹⁴ method.

¹⁰ The necropolis at Monastery (Јовчевска 2008 XXIX / 7); at Stobi, Prilep, Ulanci (Mitrevski 2003, Plate VI/photo 2, 4; Митревски 1997, 317) etc.

¹¹ Mitrevski 2002, 50.

¹² Булатовић 2007, Pl. LVII/3; Станковски 2008, Pl. I/9.

ле увученог фасетираног или канелованог обода (с низовима убода који понекад прате канелуре), тзв. брњички ободи, пехари са коленасто профилисаним дршкама лепезасто проширеног врха, амфоре и пехари косо канелованог трбуха и др.¹³ Као што је поменуто из тог слоја и из објеката у Ранутовцу потиче и већи број коленасто профилисаних дршки лепезасто проширеног врха (Т. II/15-17), а једна од њих украшена је утиснутим круговима испуњеним белом инкрустацијом. Идентично украшена дршка откривена је на Хисару у Лесковцу заједно с канелованом керамиком (стратум III), који оквирно одговара периоду Ha A2.¹⁴ Жигосани концентрични кругови спојени тангентом забележени на примерку из објекта 26 не могу се, бар на овом простору датovati пре Ha B, а слично украшени фрагменти евидентирани су и на Хисару, у слоју с керамиком украшеном канелурама, жигосаним круговима (као дршка из Ранутовца) и низовима зареза, затим урезаним изломљеним линијама карактеристичним за Калакача хоризонт, као и дршкама карактеристичним за гвоздено доба Ib у Поморављу.¹⁵ Наведени стилски елементи се, међутим, јављају заједно и у затвореним целинама из гвозденог доба Ic на Пањевачком риту, па се, према томе и слој из Ранутовца може датovati у исти период, односно Ha B.¹⁶

Керамика из млађег хоризонта старијег гвозденог доба бројнија је и типолошки разноврснија. Осим здела увученог канелованог обода, често у комбинацији с низовима убода или отисака радлом (Т. II/21, 22), које остају и даље у употреби, јавља се тремоло линија (Т. II/18, Т. III/31), затим керамика израђена на витлу, као и сликане посуде.

¹³ Булатовић 2007, Т. LVII/8-12, 17, 18, Т. LVIII/19-22, 26, 28, 30.

¹⁴ Стојић 2001, 36, Т. VI/7.

¹⁵ Bulatović 2009, Pl. III. Упореди: Medović, Medović 2010, sl. 14, 17 i др.; Стојић 2004, Т. 7.

¹⁶ Стојић 2004, 28-30, 80-83, Т. II, Т. LX.

forms from the Early Iron Age horizon at Ranutovac were also identified at the above mentioned settlement in Lučane. In addition to the matte-finish pottery, bowls with inverted, faceted or channelled rim (sometimes with rows of notches along the channels) were also recorded there, as well as the so-called Brnjica-type rims, beakers with knee-shaped handles with fan-like top, amphorae and beakers with obliquely channelled body and so on.¹³ As already mentioned, from this layer and from the features at Ranutovac originate a great number of knee-shaped handles with fan-like top (Pl. II/15-17); one of them is decorated with impressed circles inlaid with white paste. A handle decorated in the exact same way was discovered at Hisar in Leskovac, together with channelled pottery (Stratum III) which roughly corresponds with the period Ha A2.¹⁴ Stamped concentric circles connected with tangent registered on the pottery shard from feature 26 cannot be, at least in this area, dated before Ha B, whilst similarly decorated fragments were documented at Hisar, within the layer containing pottery decorated with channels, stamped circles (as on the handle from Ranutovac) and rows of notches, as well as carved zigzag lines characteristic of the Kalakača horizon, and the handles characteristic of the Iron Age Ib in the Morava river valley.¹⁵ These stylistic elements, however, appear together in secure contexts from the Iron Age Ic at Panjevački rit and, therefore, the early phase at Ranutovac can be dated to the same period, i.e. Ha B.¹⁶

Pottery from the later phase of the Early Iron Age is more numerous and typologically more diverse. Besides bowls with inverted channelled rim, often decorated with rows of notches or imprints made by a specialised tool (Pl. II/21, 22), which remain in use, there appear tremolo

¹³ Булатовић 2007, Т. LVII/8-12, 17, 18, Т. LVIII/19-22, 26, 28, 30.

¹⁴ Стојић 2001, 36, Т. VI/7.

¹⁵ Bulatović 2009, Pl. III. For comparison see: Medović, Medović 2010, Fig. 14, 17 etc.; Стојић 2004, Т. 7.

¹⁶ Стојић 2004, 28-30, 80-83, Т. II, Т. LX.

Најбројнији типови керамике израђени руком, поред здела увученог обода, јесу крушколики пехари (Т. II/25, Т. III/31) и дубоки бачвасти лонци (Т. III/27, 34, 39). У јами 3б налазила се овоидна амфора дугог коничног врата, с четири језичасте дршке на доњем делу трбуха (Т. IV/41), која је једини представник тог типа посуда на локалитету. Типови посуда израђени на витлу су бројнији, а доминирају полулоптасте зделе, често задебљаног обода (Т. II/19, 20), биконичне посуде разгрнутог обода, с полумесечастим дршкама вертикално постављеним уз зидове посуде (Т. II/23) или лучним дршкама које прелазе обод (Т. II/24), као и хидрије (Т. III/28, 29). Овом хоризонту припадају и скифоси (Т. II/26), као и бројни фрагменти различито профилисаних дна и дршки (често тордираних или жлебљених), који потичу с разних типова посуда израђених на витлу (Т. III/33, 35, 37, 38, Т. IV/40).

Што се украшавања посуда тиче, најстарије украсе у млађем хоризонту гвозденог доба чине тзв. тремоло линије, изведене на зубљеним инструментом. Овакав начин декорације је, бар у Поморављу, карактеристичан за млађу, развијену фазу басараби културе, датовану од VII века пре н.е.¹⁷ С обзиром на то да је пехар украшен тремоло линијама (Т. III/31) нађен у објекту заједно с керамиком израђеном на витлу, од којих је једна посуда била осликана хоризонталним црвеним линијама (Т. III/30), објекат је датован у VII-VI век пре н.е. Готово идентично украшена керамика (хоризонталне сликане линије у групама) у Македонији се датује у VII-VI век пре н.е. а форма и украсни мотив осликане посуде подсећају на ојнохоу из тумула I у Ромаји, хронолошки опредељену у VI век пре н.е.¹⁸ Таква керамика сматра се, иначе, локалном производњом, али израђеном по узорима на јонску *bucchero* керамику.¹⁹ За ову керамику, осим тракастог сликаног орна-

signs (Pl. II/18, Pl. III/31) as well as pottery created on the potter's wheel, and painted vessels.

In addition to the bowls with inverted rim, the most common types of hand-built pottery are pear-shaped beakers (Pl. II/25, Pl. III/31) and deep, barrel-like pots (Pl. III/27, 34, 39). In feature 3b an ovoid amphora was found with a long conical neck and four tongue-shaped handles on the lower part of the body (Pl. IV/41) which represents the only example of this vessel type at the site. The forms of vessels manufactured on the potter's wheel are numerous and the prevailing types are hemispherical bowls, often with thickened rim (Pl. I/19, 20); biconical bowls with everted rim and crescent-shaped handles placed vertically (Pl. II/ 23), or with arched handles that exceed the rim of the vessel (Pl. II/24); and hydrias (Pl. III/28, 29). Skyphoi also belong to this horizon (Pl. II/26), as well as a number of fragments of differently shaped bases and handles (often twisted or grooved) originating from various types of vessels made using the potter's wheel (Pl. III/33, 35, 37, 38, Pl. IV/40).

As regards the vessel decoration, the earliest decorative elements characteristic for the Early Iron Age horizon are so-called tremolo imprints, created by serrated blade. This form of decoration is, at least in the Morava valley, associated with the later, developed phase of the Basarabi culture, dated to the 7th century BC.¹⁷ Given that a beaker decorated with tremolo imprints (Pl. III/31) was found in a feature together with ceramic pots created on the potter's wheel, one of which was a vessel painted with horizontal red lines (Pl. III/30), the feature was dated to the 7th-6th century BC. The pottery from Macedonia decorated in an almost identical way (groups of painted horizontal lines) was dated to the 7th-6th century BC, whilst the shape and the decorative motif of the Ranutovac painted vessel are reminiscent of the oinochoe from tumuli I at Romaja, chronologically placed in the 6th century BC.¹⁸ This kind of pottery is considered a local product, but made by drawing upon the Ionic bucch-

¹⁷ Стојић 2004, 72–74.

¹⁸ Папазовска-Санев 2009, 81-83; Паровић-Пешикан 1998, 228–229, кат. бр. 207

¹⁹ Паровић-Пешикан 1985, 35–36.

¹⁷ Стојић 2004, 72-74.

¹⁸ Папазовска-Санев 2009, 81-83; Паровић-Пешикан 1998, 228-229, cat. no. 207

мента, карактеристична је и црвенкаста боја зидова посуде, с песком и лискуном у фактури, а идентичне карактеристике констатоване су и на фрагменту из Ранутовца.²⁰

Фрагмент црвенофигуралног скифоса, односно објекат 37 у којем је, осим тога евидентирана искључиво керамика израђена на витлу (Т. III/32–33), један је од најмлађих објеката на локалитету, а по мотиву и техници орнаментисања на фрагменту скифоса објекат би се могао одредити у прву половину IV века пре н.е.²¹

У следећем објекту поред црнофирнисаног прстенасто профилисаног дна посуде, и бројних фрагмената посуда израђених на витлу налазила се и здела увученог тордираног обода, као и керамика украшена низовима правоугаоних отисака. Црни фирнис на овим се просторима јавља тек од краја VI, односно почетка V века пре н.е,²² али је уобичајен на керамици израђеној на витлу с краја V односно од IV века пре н.е. тако да би се овај објекат могао најпре одредити у период V-IV века пре н.е.

Скифоси полулоптасте форме, као што је примерак из објекта 47 (Т. II/26) нађени су у Пећкој Бањи, где се датују у другу половину VI века пре н.е.²³ Слична керамика откривена је на Хисару у Лесковцу,²⁴ у објекту заједно са зделама тордираног увученог обода, које се на овој територији задржавају и

ero ceramics as a model.¹⁹ Besides the ornament composed of painted ribbons, another characteristic of this pottery form is the reddish paint on the vessel walls and the presence of sand and mica in the paint; similar properties were noted for the shard from Ranutovac.²⁰

Feature 37, in which a fragment of red-figure skyphos, along with exclusively wheel-thrown pottery (Pl. III/32-33), is one of the latest features at the site. According to the decorative motifs and technique visible on the skyphos fragment, the feature could be dated to the first half of the 4th century BC.²¹

In addition to the black-varnished ring-shaped base of a vessel, and the numerous fragments of wheel-thrown pots, another feature also yielded a bowl with inverted twisted rim, as well as pottery decorated with rows of rectangular impressions. The black varnish does not appear in this region before the end of the 6th or the beginning of the 5th century BC²² but is, however, common on the wheel-thrown ceramics dating from the end of the 5th or from the 4th century BC. Thus the feature could be determined as deriving from the 5th/4th century BC.

Hemispherical skyphoi, such as the one from feature 47 (Pl. II/26), were found at Pećka Banja, where they were dated to the second half of the 6th century BC.²³ Similarly shaped pottery was discovered at Hisar in Leskovac,²⁴ in a feature in which bowls with inverted twisted rim were also found, characteristic of this territory

²⁰ На овом фрагменту црвенкасте боје констатоване су примесе у виду песка и мусковита (врста лискуна), додуше, као и на већем делу керамике с овог локалитета.

²¹ Идентично осликани скифоси откривени су у оближњој Кршевици, хеленистичком насељу из периода 4–3. века пре н.е. (Крстић 2005, Т. V, VI). Према М. Паровић-Пешикан скифос из Кршевице са старијих ископавања (Микулчић, Јовановић 1968, 355/375, Т. II), а чијем типу припада и скифос чији је фрагмент откривен у Ранутовцу, припада позном халкидичком импорту и датује се у прву четвртину IV века пре н.е. (Паровић-Пешикан 1985, 43)

²² Паровић-Пешикан 1998, 232.

²³ Shukriu 1989, 165, Т. IV/2, 5.

²⁴ Stojić 2009, Figs. 18–20.

¹⁹ Паровић-Пешикан 1985, 35–36.

²⁰ The inclusions of sand and muscovite (a type of mica) were recognised in this reddish-coloured pot fragment, as well as in most of the other pottery from the site.

²¹ Skyphoi painted in the same way were discovered at nearby Krševica, a Hellenistic settlement from 4th-3th century BC (Крстић 2005; Pl. V, VI). According to M. Parović-Pešikan, the skyphos from Krševica found in previous excavations (Микулчић, Јовановић 1968, 355/375, Pl. II), which is of the same type as the skyphos fragment of which was discovered at Ranutovac, represents a late Chalcidice import and dates from the first quarter of the 4th century BC (Паровић-Пешикан 1985, 43).

²² Паровић-Пешикан 1998, 232.

²³ Shukriu 1989, 165, Pl. IV/2, 5.

²⁴ Stojić 2009, Figs. 18–20.

током V века пре н.е.²⁵ У истом објекту у Ранутовцу откривене су и полулопасте зделе с хоризонталним жлебом испод обода, евидентирани и на насељу у Кршевици, датованом у крај V и IV век пре н.е.²⁶

Широко разгрнути профилисани ободи, који, вероватно, припадају хидријама нађени су у објектима заједно с керамиком израђеном на витлу (објекти 10, 13, 32 и 33), као и с керамиком на којој су видљиви старији стилско-типолошки елементи (низови убода или отисака, тордирани ободи, тремоло орнаменти, полумесечасте низови и др.). Идентични ободи јављају се у оближњој Ораовици код Прешева,²⁷ али и Горњем Гадимљу и Битоли, где се датују у VI-V век пре н.е.²⁸ док су према аналогијама далеко заступљенији у V-IV веку пре н.е.²⁹ С обзиром на то да је један такав обод констатован у објекту заједно с керамиком украшеном тремоло линијама (Т. III/31) и сликаним линијама (Т. III/30, видети напомену 18), претпоставља се да се бар неки од тих обода из Ранутовца може одредити у другу половину VI века пре н.е.

Овоидна амфора с језичастим дршкама на доњем делу трбуха окренутим надоле (Т. IV/41), која је нађена у млађој јами, укопаној у земуницу из раније фазе гвозденог доба (сл. 5) честа је форма у периоду VI-IV века пре н.е.³⁰

Осим керамике, на локалитету су евидентирани бројни калемасти тегови, карактеристични за обе фазе гвозденог доба (Т. IV/42), затим оруђе од окресаног камена, камени жрвњеви, коштане алатке, један мањи перфорирани брус, као и тегови необичног

throughout the 5th century BC.²⁵ From the same feature at Ranutovac (feature 47), hemispherical bowls with a horizontal groove under the rim were recovered, corresponding to the ones from the settlement at Krševica dated to the late 5th and the 4th century BC.²⁶

Wide everted rims, probably belonging to hydriai, were found in the features together with ceramics created on the potter's wheel (features 10, 13, 32 and 33) and pottery bearing earlier stylistic and typological elements (rows of notches or imprints, twisted rims, tremolo signs, crescent-shaped rows, etc.). Pot rims of the same kind were detected at nearby Oraovica in the vicinity of Preševo,²⁷ but also at Gornje Gadimlje and Bitola where they were dated to the 6th-5th century BC²⁸ although, according to the analogies, they were much more common in the 5th-4th century BC.²⁹ Given that, at Ranutovac, such a rim was registered within the feature where pottery decorated with tremolo signs (Pl. III/31) and painted lines (Pl. III/30, see Footnote 18) was also present, it is assumed that at least some of the rims from Ranutovac can be dated to the second half of the 6th century BC.

The ovoid amphora with the upside-down tongue-shaped handles applied on the lower part of the body (Pl. IV/41), which was found in a later pit dug into a pit-house from the early phase of the Iron Age (Fig. 5), was a common form in the period between 6th and 4th century BC.³⁰

In addition to pottery, numerous spool-shaped weights typical of both phases of the Iron Age (Pl. IV/42) were found at the site, as well as chipped stone tools, grinding stones, bone tools, a small perforated whetstone, and weights

²⁵ Đurić et al. 1975, 111–115, Т. III/8, Т. XII/9. Једна таква здела на масивној стопи нађена је у гробу 30, који се прво датовао у III век пре н.е. (116, Т. XX/30), а касније је датовање гроба померено уназад (Паровић-Пешикан 1998, кат. бр. 203).

²⁶ Антић, Бабић 2005, Т. I/18.

²⁷ Vukmanović, Popović 1982, 189–210.

²⁸ Shukriū 1989, 170/171, Т. XII/2, 7; Митревски 1997, 283.

²⁹ Митревски 2001, цртеж 1; Микулчић 2005, Т. I; Shukriū 1989, 183, 193, Т. XXIX/2, XLV/2, 3.

³⁰ Kapuran 2013, Pl. X/19, 20.

²⁵ Đurić et al. 1975, 111–115, Pl. III/8, Pl. XII/9. One such bowl on a massive foot was found in grave 30 which was initially dated to the 3rd century BC (116, Pl. XX / 30), but an earlier date was proposed later on (Паровић-Пешикан 1998, cat. no. 203).

²⁶ Антић, Бабић 2005, Pl. I/18.

²⁷ Vukmanović, Popović 1982, 189–210.

²⁸ Shukriū 1989, 170/171, Pl. XII/2, 7; Митревски 1997, 283.

²⁹ Митревски 2001, illustration 1; Микулчић 2005, Т. I; Shukriū 1989, 183, 193, Pl. XXIX/2, XLV/2, 3.

³⁰ Kapuran 2013, Pl. X/19, 20.

астралоидног облика, с перфорацијом на горњој ужој половини евидентирани у многим објектима (објекти 10, 41). Већина тих тегова нађена је у културном слоју у сонди 1 (Т. IV/43), у којој сви објекти припадају периоду између VI и IV века пре н.е.

Из наведеног може се закључити да се неки стилско-типолошки елементи, као што су зделе увученог тордираног обода, као и низови отисака различитих облика на локалитету представљају извесне сирвивале који се задржавају до позне фазе старијег гвозденог доба, односно VI-V века пре н.е.

С локалитета из објеката 26 (ритуална јама) и 41 (укоп са скелетом коња-ритуална јама?) потичу два апсолутна датума добијена у Лабораторији за конвенционалне C₁₄ датуме у Кијеву. Датум из објекта 26 показује 750–350 BC, с тачношћу од 90,5% или 520–380 BC, с тачношћу од 68,2%.

У објекту су, међутим, од керамичких уломака, који нису бројни, нађене углавном старије форме доспеле из слоја жутомрке земље кроз коју је укопан објекат, с тим што има и керамике с млађим елементима, као што су фрагмент веће посуде с масивном вертикалном дршком правилних ивица (хидрија?) и полулоптасте зделе танких зидова с увученим ободом. Керамика на витлу је изузетно ретка (један фрагмент трбуха), али је извесно да је постојала, па се претпоставља да објекат припада горњој граници апсолутног датума, односно VI веку пре н.е. када се, према досадашњим сазнањима керамика на витлу јавља на овим просторима.³¹

Други апсолутни датум добијен је из узорка кости коња чији је цео скелет нађен у јами (објекат 41), а износио је 750–200 BC, с тачношћу од 95,4%, односно 510–380 BC, с тачношћу од 68,2%, или 550–350 BC, с та-

of an unusual, astragal-shape with a perforation at the upper, tapered end which were registered in a number of features (features 10, 41). Most of these weights derive from the cultural layer in test trench 1 (Pl. IV/43) where all of the identified features belong to the period between the 6th and 4th century BC.

Based on the materials and their characteristics described above, it can be concluded that some of the stylistic and typological elements encountered at the site, such as bowls with inverted twisted rim and rows of variously shaped imprints, represent specific elements that survived and remained in use until the late phase of the Early Iron Age, i.e. 6th-5th century BC.

Two absolute dates were produced at the Conventional Carbon Dating Laboratory in Kiev on the material recovered from feature 26 (ritual pit) and feature 41 (pit containing a horse skeleton-ritual pit?).

The dates for feature 26 show the age span of 750-350 BC with 90.5% probability and 520-380 BC with 68.2% probability. Among the limited amount of pottery shards from this feature, however, the majority belong to the earlier forms which originate from the dark yellow soil layer through which the feature was dug. There are, nonetheless, forms characterised by the later elements such as fragment of a large vessel with massive vertical handle with straight edges (a hydria?) and thin-walled hemispherical bowls with inverted rim. Pottery made on the potter's wheel is extremely rare (a single fragment of vessel body) but its existence is conceivable and it is thus assumed that the feature derives from the upper end of the absolute date range, or the 6th century BC when, based on the current knowledge, wheel-thrown ceramics was present in this region.³¹

³¹ Керамика на витлу на Косову регистрована је од VI века пре н.е, ако не и раније (Паровић-Пешикан 1998, 234), док се у Понишављу јавља заједно с керамиком злотске групе (у Црноклишту код Пирота приликом заштитних истраживања 2014. год. откривена је земунница из друге половине VI века, датована двојном иглом с троугластом главом, у којој је евидентирана и керамика израђена на витлу) (Filipović et al. 2016).

³¹ Wheel-thrown ceramics in Kosovo was recorded since the 6th century BC, if not before (Паровић-Пешикан 1998, 234), whilst in the Nišava Valley it occurs together with the Zlotska Group pottery. During the rescue excavations at Crnoklište near Pirot in 2014 a pit containing pottery made on the potter's wheel was discovered. The pit was relatively dated to the second half of the 6th century BC based on the find of a two-ended needle with a triangular head (Filipović et al. 2016).

чношћу од 86,6%. У овој сонди није постојао старији културни слој, те у објекту није било налаза из ранијег периода гвозденог доба. Керамички инвентар чине зделе увученог

The other absolute date was obtained from a bone sample of the horse whose whole skeleton was found in a pit (feature 41); it gave the 750-200 BC range with 95.4% probability,

Сл. 6 - Основа објекта 41, са скелетом коња на дну

Fig. 6 – The ground plan of feature 41, with the horse skeleton at the bottom.

тордираног обода, полулопасте шоље, а украси су ретки и чине их канелуре, низови јамичастих удубљења или овалних отисака. У овом објекту није забележена керамика израђена на витлу.³² Наведени орнаменти забележени су на керамици с бројних локалитета у суседству из периода VI-IV века пре н.е.³³

510-380 BC with 68.2% probability and 550-350 BC with 86.6% probability. The earlier cultural layer was not detected in this test trench and there were no finds from the early phase of the Iron Age in the feature. The ceramic inventory comprised of bowls with inverted twisted rim and hemispherical cups; ornaments are rare and include channels and rows of notches or oval imprints. Ceramics made on the potter's wheel was not recorded in this feature.³² The noted decorative elements were observed on pottery from a number of sites in the area dating to the period between 6th and 4th century BC.³³

³² Bulatović, J. et al. 2014, 76–82.

³³ Kapuran 2013, Pl. Ia/20, 24–26, II/4, III/10, 15, IV/1,2.

³² Bulatović, J. et al. 2014, 76-82.

³³ Kapuran 2013, Pl. Ia/20, 24-26, II/4, III/10, 15, IV/1,2.

АРХЕОБОТАНИЧКА АНАЛИЗА

За потребе археоботаничких анализа издвојено је укупно 25 узорака од којих 20 припадају гвозденом добу: 13 узорака из 9 објеката који припадају раној фази насеља из гвозденог доба и 7 узорака из 5 објеката из насеља млађе фазе старијег гвозденог доба. Биљни остаци јављају се у виду семена, плевне, делова коштице, љуске или плода, и потичу од пољопривредних култура, дивљих сакупљаних биљака и коровско-рудералних врста које прате пољопривредне усеве. Откривени су и фрагменти угљенисаног дрвета који представљају остатке дрвенстих врста коришћених као гориво, грађевински материјал или као сировине за израду употребних предмета.

У јамама и земуници из насеља раније фазе гвозденог доба откривени су разноврсни, иако малобројни биљни остаци, према којима је утврђено присуство различитих биљних врста. Гајене врсте укључују једнозрну и двозрну пшеницу, обувени јечам, просо, сочиво, грашак и грахорицу. По броју зрна, просо се у извесној мери издваја у односу на остале културе. Биљни материјал у истраженим целинама најчешће се састоји од остатака разнородних гајених врста, и различитих делова биљака (на пример, делови плевне пшенице у комбинацији са зрнима јечма или проса) што, могуће, указује на порекло материјала – из пећи или огњишта, где су одбацивани разни нуспроизводи обраде биљака пред употребу, а семена случајно изгорела приликом припреме хране. У објектима није примећено *in situ* горење, те је готово сигурно да биљни остаци потичу из целина изван објеката и да вероватно представљају отпад.

Узорци из објеката млађе фазе старијег гвозденог доба по саставу су веома слични онима из претходне фазе насељавања. Број биљних остатака је овде, међутим, знатно већи, можда због депоновања веће количине биљног материјала у прошлости, или његове боље очуваности у археолошким слојевима, посебно ако је биљни материјал угљенисан

ARCHAEOBOTANICAL ANALYSIS

For the purpose of archaeobotanical analysis, 25 soil samples were collected of which 20 derived from the Iron Age horizon at Ranutovac: 13 samples from 9 features dating to the early phase of the Iron Age settlement and 7 samples from 5 features attributed to the later phase of the Early Iron Age. The discovered plant remains include charred seeds, chaff and fragments of fruit, fruit stone or nutshell and they belong to cultivated crops, wild gathered plants and arable/ruderal plants that often accompany crops in the field. Fragments of charcoal were also recovered, representing traces of tree taxa used as fuel, timber or raw material for manufacturing objects of everyday use.

The pits and pit-houses from the early phase of the Iron Age yielded diverse plant remains that, although small in number, provided the basis for establishing the spectrum of taxa. The identified crops include einkorn, emmer, hulled barley, common millet, lentil, pea and bitter vetch. In terms of quantity, common millet is somewhat more abundant than other crops. The plant material from the analysed features is generally composed of remains of different cultivated taxa, and different parts of these plants (for instance, a combination of wheat chaff remains and barley or millet grains) which points to the possible origin of the material – from ovens or hearths, where various by-products of plant processing and/or grain accidentally burnt during food preparation were discarded. There was no evidence of *in situ* burning within the pit-features which strongly suggests that the charred plant remains derived from outside the features and that they most likely represent discarded waste.

The composition of the samples from the features dated to the later phase of the Early Iron Age is very similar to that of the samples from the earlier occupation phase. The quantity of the preserved remains is, however, much higher, perhaps as a result of the deposition in the past of a greater amount of plant material, or due to more favourable preservation conditions, especially if

in situ. То је, чини се, био случај у објекту 7 (сл. 3), који је дао највећи број остатака на читавом локалитету (близу 300 семена). Биљни материјал овде је био измешан са запеченом земљом и пепелом и вероватно је управо на том месту и угљенисан, можда у оквиру ватришта. У овом објекту доминирају зрна проса, а поред њих, присутни су и трагови других гајених врста – зрна и делови плеве једнозрне и двозрне пшенице, семе пшенице голог зрна (хлебна/мека пшеница), потом неколико зрна јечма, и по једно-два семена разних махунарки. Овде су откривени и делови плода дивље крушке и фрагменти коштице дрењине. Посебну пажњу привлачи релативно високи проценат коровско-рудералних врста које су готово одсутне у другим објектима из ове фазе. Семена корова одбацују се у процесу чишћења житарица. Са обзиром на то да су зрна проса овде најбројнија, може се претпоставити да добар део остатака корова потиче од чишћења и припреме проса за употребу, при чему је и део проса завршио у ватри.

ЗАКЉУЧАК

Према стилско-типолошким карактеристикама неких керамичких типова из ранијег хоризонта гвозденог доба (брњички обод, дршке лепезасто проширеног врха, мат сликана керамика) могло би се претпоставити да на локалитету постоји и хоризонт позног бронзаног доба, али вертикална стратиграфија то не потврђује, јер осим слоја мрке земље који припада млађем насељу старијег гвозденог доба, евидентиран је само још један, старији слој, којег чини мркожута земља из које су укопани ти старији објекти. Да ли то значи да се наведене форме карактеристичне за позно бронзано доба задржавају и у време доминације канеловане керамике, као и појаве жигосане керамике у рано гвоздено доба (прелазни период), које преовладавају у овом, старијем хоризонту на локалитету, или је та керамика доспела ту ерозијом са неке

some of the plant parts were charred *in situ*. The latter could have been the case in feature 7 (Fig. 3) which yielded the largest number of remains at the site (nearly 300 seeds). The plant remains were here mixed with scorched soil and ash and it is likely that they were charred at this very location, perhaps within a fire place. Millet grains dominate the assemblage from feature 7; traces of other crops are also present – einkorn and emmer grain and glume bases, free-threshing wheat grain (bread/durum wheat), several barley grains and 1-2 seeds of different pulses. Fragments of wild pear fruit and Cornelian cherry stone were also found here. Of particular interest is the relatively high number of seeds of arable/ruderal (weed) taxa which are virtually absent in the other analysed features from this occupation phase. Weed seeds tend to be removed and discarded in the process of crop cleaning. Given that millet grain is the most abundant find in this context, it can be suggested that (most of) the weed seeds result from cleaning and preparation of millet for use; in the process, some of the millet grain may have accidentally ended in fire.

CONCLUSIONS

Based on the stylistic and typological characteristics of some of the ceramic types from the early phase of the Iron Age horizon at Ranutovac (the Brnjica-type rim, the handle with fan-like top, matte-painted pottery), it can be assumed that there is a Late Bronze Age horizon at the site, but the vertical stratigraphy does not support this. Namely, besides the brown soil layer containing remains of the later Iron Age settlement, only one earlier – the dark yellow soil layer – was detected, from the level of which the earlier pit-features were dug. Does this indicate that the aforementioned pottery forms typical for the Late Bronze Age were still in use during the (transitional) period when the channelled pottery dominated, and when the stamped pottery of the Early Iron Age prevailed in the early occupation of the site? Or was this ceramic material eroded from the elevated terrain into

оближње локације на вишем терену, знаће се тек када ове целине из којих керамика потиче буду датоване радиокарбонском методом. За сада, претпоставиће се да и ова керамика припада ранијем хоризонту гвозденог доба, који би се могао на основу стилско-типолошких карактеристика керамике датовати у прелазни период, односно Ha A2-B и евентуално, почетка Ha C, према средњоевропској хронологији.

Локалитет је, потом, сигурно настањен већ крајем периода Ha C, али без серије апсолутних датума из затворених целина не може се рећи да ли је било хијатуса у насељавању на локалитету, или је живот текао континуирано.

Појава локалне варијанте тзв. јонске *bucchero* керамике, која је констатована и у више насеља из VII-VI века пре н.е. у Македонији и на Косову, као и керамике украшене тремоло линијама можда указује на то да је локалитет био настањен и током овог периода, а керамика са црним фирнисом и црвенофигуралним сликањем наводи на претпоставку да се живот на локалитету одвијао и крајем V односно у првој половини IV века пре н.е.

На локалитету Меаниште констатован је континуитет живота током гвозденог доба, што на неки начин потврђују и евидентиране биљне културе.

Док је, међутим, у раном гвозденом добу приметан утицај и са севера (канелована керамика, тремоло линија) и с југа (матликана керамика), на почетку млађег хоризонта, у VII-VI веку пре н.е. осећају се јаки културни утицаји с југа, који се временом интензивирају, што је резултирало готово потпуном хеленизацијом аутохтоне материјалне културе на југу Србије (Ранутовац, Кршевица, Ораовица), која је трајала све до досељавања Келта у ове крајеве у последња два века старе ере.

the excavated Iron Age features? Radiocarbon dating of the features that yielded these pottery forms will shed more light on the issue. For now, it is proposed that this pottery belongs to the early phase of the Iron Age horizon which, on the grounds of the stylistic and typological properties of pottery, can be dated to the transitional period, that is, Ha A2-B or possibly the beginning of Ha C according to the central European chronology.

Following this phase, the site was certainly occupied as early as at the end of Ha C but without a series of absolute dates for the sealed contexts it is impossible to assess whether there was a break in the occupation or if the life at the settlement was continuous.

The emergence of the local variant of the so-called Ionic *bucchero* ceramics, which was also noted at a number of settlements from the 7th-6th century BC in Macedonia and Kosovo, as well as of the pottery decorated with tremolo signs, perhaps indicates that the site was also inhabited during this particular period. The presence of black-varnished and red-figure painted pottery suggests that the settlement continued to be lived in at the end of 5th and over the first half of the 4th century BC.

Without doubt, long-term occupation during the Iron Age is attested at the site of Meanište in Ranutovac. This is, to some extent, also indicated by the lack of changes over time in the spectrum of cultivated crops.

Whereas in the Early Iron Age the influences from the north (channelled ceramics, tremolo signs) and the south (matte-painted ware) are evident, at the beginning of the later horizon, in the 7th-6th century BC, strong cultural influences from the south can be seen. Over time, these influences intensified and eventually resulted in the almost complete Hellenization of indigenous material culture in the south of Serbia (as evident at the sites of Ranutovac, Krševica, Oraovica), which lasted until the arrival and settling of the Celts in this area over the last two centuries BC.

БИБЛИОГРАФИЈА • REFERENCES

- Антић, Бабић 2005** – И. Антић, С. Бабић, Прелиминарни резултати типолошко-статистичке обраде керамичког материјала са локалитета Кале-Кршевица, *Зборник народног музеја XVIII-1*, Београд, 213–227.
- Булатовић 2007** – А. Булатовић, *Врање-културна стратиграфија праисторијских локалитета у Врањској регији*, Београд-Врање.
- Bulatović 2009** – A. Bulatović, Transitional period from The Bronze to the Iron Age in the South Morava basin, *Старинар* н.с. LVII/2007, Belgrade, 57–82.
- Булатовић 2015** – А. Булатовић, Феномен праисторијских ритуалних јама - неколико примера у прилог проучавању овог феномена на централном Балкану, *Старинар* н.с. LXV/2015, Београд, 7–35.
- Bulatović, A. et al. 2014** – A. Bulatović, S. Vitezović, D. Milanović, Lokalitet Meanište u Ranutovcu – naselje iz gvozdеног doba, *Arheologija u Srbiji projekti Arheološkog instituta u 2012. Godini*, ur. D. Antonović, S. Golubović, V. Bikić, Arheološki institut, Beograd, 41–43.
- Булатовић, Булатовић 2013** – Ј. Булатовић, А. Булатовић, Ритуални карактер депозита животињских остатака из јаме на гвозденодобном налазишту Ранутовац код Врања, 36. скупштина Српског археолошког друштва, 30. мај–1. јун 2013. године, *Зборник апстраката*, Нови Сад, 100–101.
- Bulatović, J. et al. 2014** – J. Bulatović, A. Bulatović, N. Marković, Paleopathological changes in an early iron age horse skeleton from the Central Balkans (Serbia), *International Journal of Paleopathology*, Volume 7, December 2014, 76–82.
- Ђурић et al. 1975** – N. Ђурић, J. Glišić, J. Todorović, *Praistorijska Romaja*, Zavod za urbanizam i zaštitu spomenika kulture i prirode Prizrena, Savez arheoloških društava Jugoslavije, Prizren-Beograd.
- Јовчевска 2008** – Т. Јовчевска, *Манастир, некропола од преодниот период од доцно бронзено во железно време*, ЛУ Народен музеј, Велес.
- Капуран 2013** – А. Капуран, Late Hallstatt pottery from North-eastern Serbia (6th to 4th century BC), *Старинар* н.с. LXIII/2013, 23–51.
- Крстић 2005** – В. Крстић, Сликани кантароси и скифоси са локалитета Кале-Кршевица код Бујановца, *Зборник народног музеја XVIII-1*, Београд, 191–211.
- Medović, Medović 2010** – Р. Medović, I. Medović, *Gradina na Bosutu, naselje starijeg gvozdеног doba*, Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture AP Vojvodine, Novi Sad.
- Микулчић 2005** – Г. Микулчик, Грчки сликани и монохромни вази од Демир Капија, *Зборник Археологија 2*, Музеј на Македонија, Скопје, 83–132.
- Миклучић, Јовановић 1968** – И. Миклучић, М. Јовановић, Хеленистички опидум из Кршевице код Врања, *Врањски гласник* IV, Врање, 355–375.
- Митревски 1997** – Д. Митревски, *Протоисториските заедници во Македонија*, Културно-историско наследство на Република Македонија, Скопје.
- Митревски 2001** – Д. Митревски, *Старомакедоскиот град на Вардарски рид*, Музеј на Македонија, Скопје.
- Mitrevski 2003** – D. Mitrevski, Prehistory in Republic of Macedonia-F.Y.R.O.M., *Recent research in the Prehistory of the Balkans*, Ed. D.V. Grammenos, Thessaloniki, 13–72.
- Папазовска-Санев 2009** – А. Папазовска-Санев, *Керамика од железното време по долината на Вардар (од XI до VI век пред Христа)*, необјављен магистарски рад одбрањен на Универзитету Св. Кирил и Методије у Скопју.
- Паровић-Пешикан 1985** – М. Паровић-Пешикан, Неки нови аспекти ширења егејске и грчке културе на централни Балкан, *Старинар* н.с. XXXVI, Београд, 19–47.
- Паровић-Пешикан 1998** – М. Паровић-Пешикан, Грчка керамика, *Археолошко благо Косова и Метохије*, САНУ, Музеј у Приштини, Београд, 226–255.
- Станковски 2008** – Ј. Станковски, Тумулот I од тумуларната некропола кај селото Стрновац, општина Старо Нагоричане, *Macedoniae acta archaeologica* 18, Скопје, 135–152.
- Стојић 2001** – М. Стојић, Брњичка културна група у басену Јужне Мораве, *Лесковачки зборник* XLI, Лесковац, 15–94.

Стојић 2004 – М. Стојић, *Пањевачки рут*, Археолошки институт, Београд.

Стојић 2009 – М. Стојић, Hisar in Leskovac at the end of the Early Iron Age, *Старинар* н.с. LVII/2007, Belgrade, 175–190.

Shukriu 1989 – Е. Shukriu, *Helenizovana keramika starijeg gvozenog doba u SAP Kosovo*, neobjavljena doktorska disertacija odbranjena na Univerzitetu u Prištini.

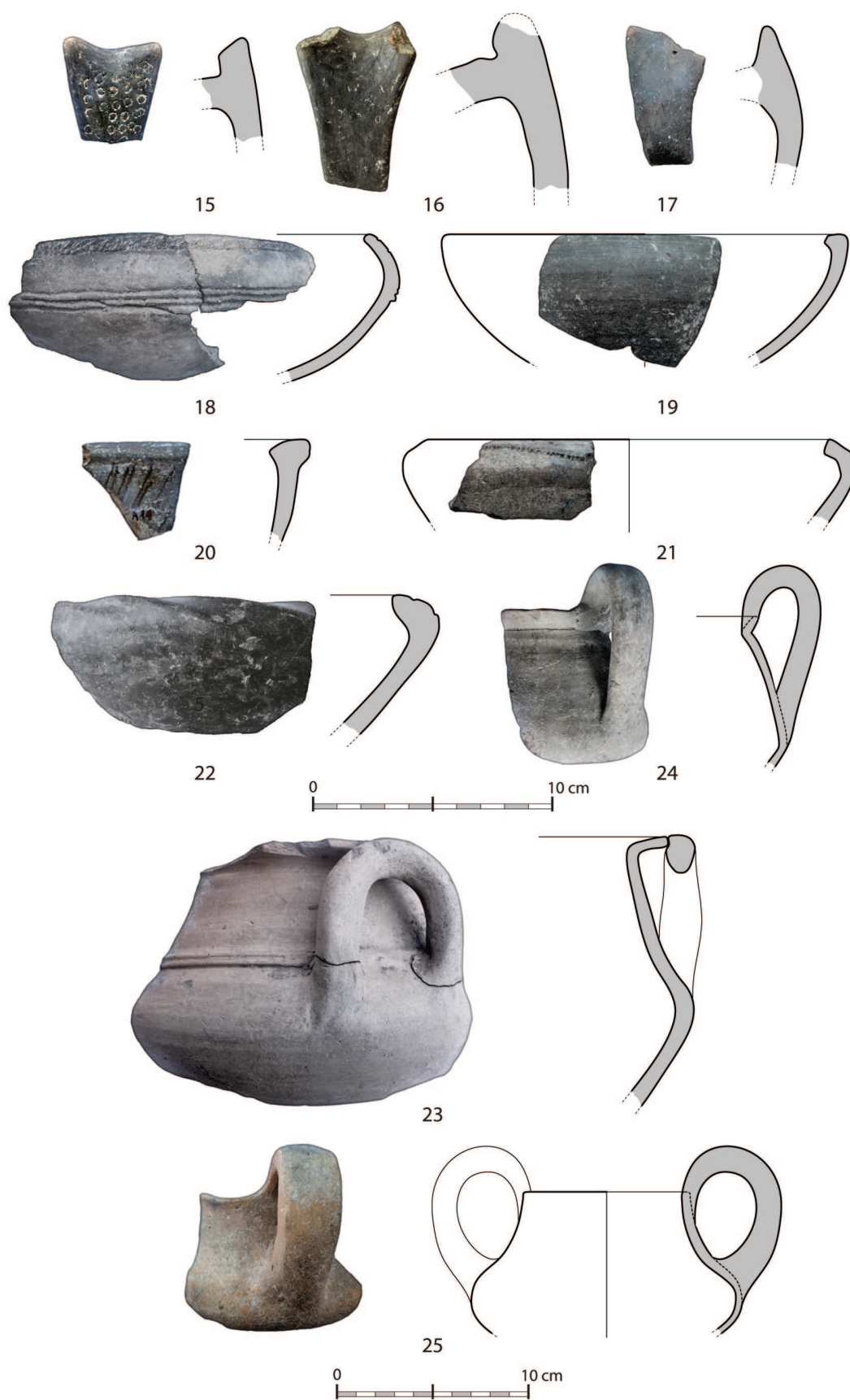
Filipović et al. у штампи – D. Filipović, A. Bulatović, D. Milanović, Archaeobotanical analysis of two Iron Age sites in south-eastern Serbia, *BioArh zbornik 2*, Arheološki institut, Beograd.

Vukmanović, Popović 1982 – М. Vukmanović, P. Popović, Sondažna iskopavanja gradinskih naselja na području Vranjsko-Preševske kotline, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*, XX/18, Sarajevo, 189–210.

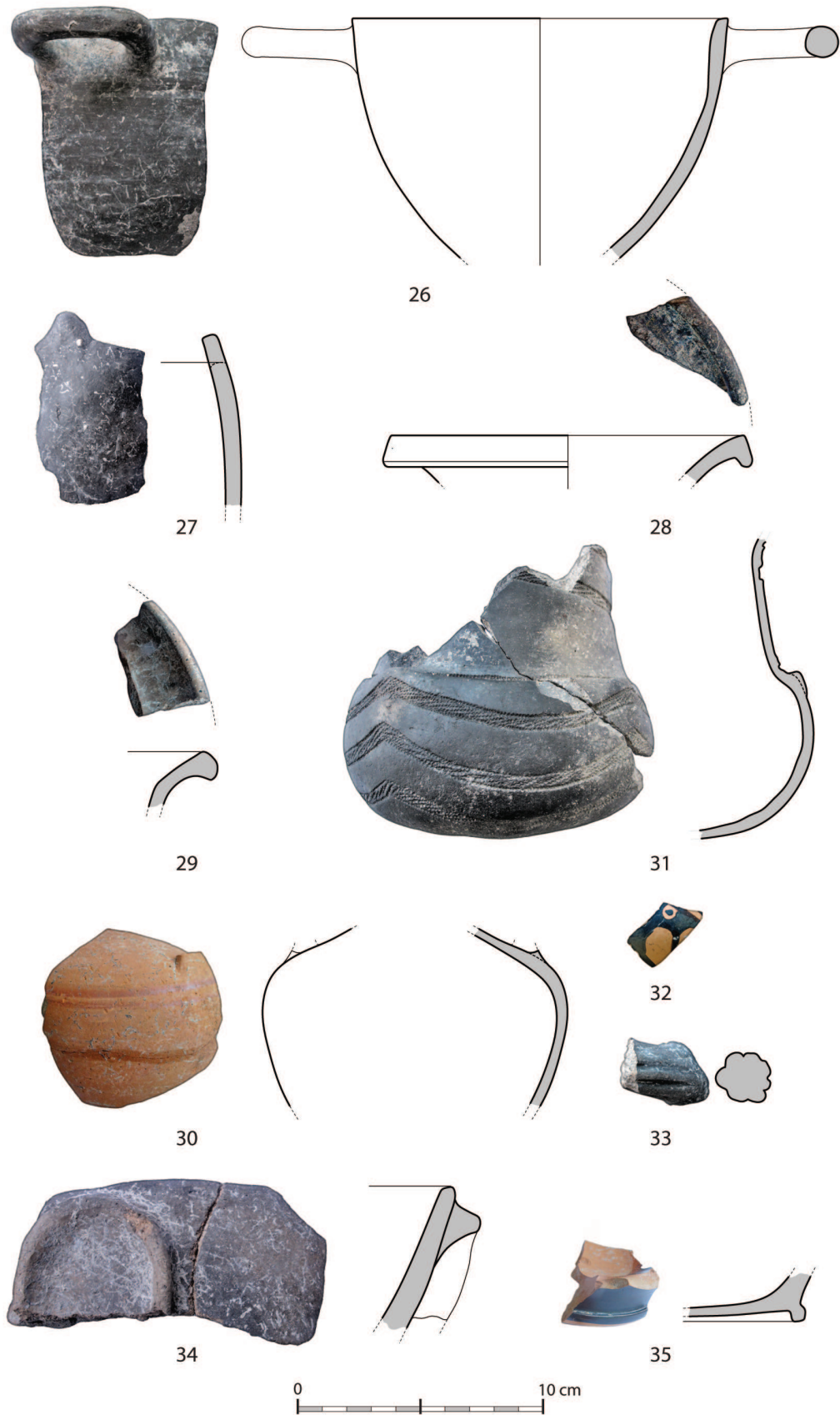

Табла I - 1, 2, 9 - обј. 3а; 3, 10, 14 - обј. 48; 4 - обј. 27bc; 5 - обј. 45;
 6 - сонда 8, III о.с.; 7, 11 - обј. 26; 8 - сонда 8, VI о.с.; 12, 13 - обј. 3b (земуница).

Plate I - 1, 2, 9 - feature 3a; 3, 10, 14 - feature 48; 4 - feature 27bc; 5 - feature 45;
 6 - trench 8, layer III; 7, 11 - feature 26; 8 - trench 8, layer VI; 12, 13 - feature 3b (pit house).

Табла II - 15 - обј. 3а; 16 - обј. 26; 17 - обј. 45; 18 - обј. 12; 19 - обј. 43;
 20, 24 - обј. 10; 21, 25 - обј. 32; 22 - обј. 7; 23 - сонда 1, III о.с.; 26 - обј. 47.
 Plate II - 15 - feature 3a; 16 - feature 26; 17 - feature 45; 18 - feature 12; 19 - feature 43;
 20, 24 - feature 10; 21, 25 - feature 32; 22 - feature 7; 23 - trench 1, layer III; 26 - feature 47.

Табла III - 27, 34, 37 - обј. 7; 28, 30, 31, 39 - обј. 32; 29, 36 - обј. 10;
32, 33 - обј. 37; 35 - обј. 43; 38 - обј. 47.

Plate III - 27, 34, 37 - feature 7; 28, 30, 31, 39 - feature 32; 29, 36 - feature 10;
32, 33 - feature 37; 35 - feature 43; 38 - feature 47.

Табла IV - 40, 41 - објекат 3b (јама), 42 - објекат 41, 43 - објекат 33.
 Plate IV - 40, 41 - feature 3b (pit), 42 - feature 41, 43 - feature 33.